

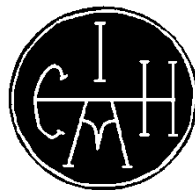
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ
(Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Ε'
Τόμος 5 (2013)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
Α' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

Βέροια 2014

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Ε'

Τόμος 5^{ος} (2013)

Ιδιοκτησία – Έκδοση

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας
(Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Γραφεία

Φυτειά - Ημαθίας (Τ.Θ. 149)
e-mail: emipi@gmail.com – www.emipi.gr

Επιστημονική Επιτροπή

Δορδανάς Ευστράτιος
Καραγιάννη Φλώρα
Νίγδελης Παντελεήμων
Σέμογλου Αθανάσιος
Στεφανή Ευαγγελία

Συντακτική Επιτροπή

Βουδούρης Αθανάσιος
Καραγιάννη Φλώρα
Ξυνάδας Εμμανουήλ
Χειμωνοπούλου Μαρία

Το Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. (2011 – 2013)

Ξυνάδας Γ. Εμμανουήλ – Πρόεδρος
Βουδούρης Γ. Νικόλαος – Αντιπρόεδρος
Μπέτσα Σ. Ολυμπία – Γραμματέας
Ζιώγα Α. Ιωάννα – Ταμίας
Βουδούρης Γ. Αθανάσιος – Μέλος
Κωνσταντούδης Α. Σταμάτης – Μέλος
Ταναμπάση Γ. Αναστασία – Μέλος

Στοιχειοθεσία – Ηλεκτρονική σελιδοποίηση:

Βουδούρης Γ. Νικόλαος (τηλ. 6942.982.745)

Επιμέλεια έκδοσης:

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Ε' - Τόμος 5 (2013)

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
Α' ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ**

Β' ΜΕΡΟΣ

ISSN 2241 - 0155

Όλα τα δικαιώματα μετάφρασης, αναπαραγωγής και προσαρμογής
κατοχυρωμένα για όλες τις χώρες του κόσμου.

*Δεν επιτρέπεται η μερική ή ολική αναπαραγωγή κειμένων και υλικού
του εντύπου χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.*

Copyright © by Εταιρεία Μελετών Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

All rights reserved

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη συνεχιζόμενη προσπάθειά μας να ανταποκριθούμε στο εκδοτικό έργο της Ε.Μ.Ι.Π.Η., παρά τις μεγάλες οικονομικές δυσκολίες της εποχής, προσφέρουμε στο αναγνωστικό και επιστημονικό κοινό το δεύτερο μέρος των πρακτικών του *Α' Επιστημονικού Συνεδρίου της Ημαθίας*, το οποίο διοργανώθηκε από την Εταιρεία στη Βέροια, το Φθινόπωρο του 2010. Με την έκδοση των οκτώ μελετών του τόμου αυτού, ο οποίος αποτελεί παράλληλα και τον πέμπτο τόμο του επιστημονικού περιοδικού «Μελετήματα Ημαθίας», καλύπτεται πλέον ένα αρκετά σημαντικό μέρος των εισηγήσεων του *Α' Συνεδρίου* της Ε.Μ.Ι.Π.Η., χωρίς ωστόσο να έχουν εκδοθεί οι περισσότερες ανακοινώσεις του, κάτι που ευχόμαστε σύντομα να πραγματοποιηθεί.

Η συμπερίληψη των οκτώ μελετών του παρόντος τόμου πραγματοποιήθηκε αφενός με άξονα τον χρόνο αποστολής τους από τους ερευνητές προς την Εταιρεία και αφετέρου σύμφωνα με το κριτήριο της παρουσιαζόμενης τεχνικής αρτιότητάς τους και την πληρότητα του συνοδευτικού τους υλικού. Στη βάση αυτή, παρά το γεγονός ότι αρκετοί ακόμη ερευνητές έχουν αποστείλει σχετικά κείμενα προς δημοσίευση, αρκετά από αυτά παρουσιάζουν είτε διάφορα τεχνικά προβλήματα (όπως η χρήση μη συνηθισμένων γραμματοσειρών οι οποίες δεν μπορούν να αναγνωστούν) είτε έχουν αποσταλεί με σημαντικές ελλείψεις, κυρίως σε ότι αφορά στο συνοδευτικό τους υλικό (εικόνες, πίνακες, κ.λ.π.). Για τον λόγο αυτό καταβάλλεται προσπάθεια εξάλειψης

των διαφόρων προαναφερόμενων προβλημάτων, προκειμένου σύντομα να δημοσιευτούν σε κάποιον από τους επόμενους τόμους των «Μελετημάτων Ημαθίας».

*
* *

Η έκδοση του παρόντος τόμου μας δίνει τη δυνατότητα να αποκομίσουμε μία σειρά νεότερων πληροφοριών που σχετίζονται με μία ποικιλία ιστορικών ζητημάτων και προσεγγίσεων, διαφόρων ιστορικών περιόδων και εποχών, που αφορούν τόσο στην πόλη της Βέροιας, όσο και στις περιοχές της Νάουσας και του Ρουμλουκιού. Ειδικότερα, μέσα από τις παρουσιαζόμενες μελέτες προκύπτουν ειδήσεις και πληροφορίες που συνδέονται με την ιστορική παρουσία του βλάχικου στοιχείου στην περιοχή, την εκκλησιαστική και μοναστηριακή ιστορία, την πολιτισμική ιστορία, τη δράση συλλογικών φορέων, την ιστορία των κτιρίων, τη γενικότερη κοινωνική ιστορία, την τοπογραφία και προσωπογραφία, καθώς και για αρκετά ακόμη παρεμφερή ζητήματα.

Ο εμπλουτισμός του τόμου με φωτογραφικό υλικό, πίνακες, σχεδιαγράμματα και χάρτες, αποσκοπεί στην πληρέστερη αποτύπωση και παρουσίαση των ιστοριογραφικών πορισμάτων των ερευνητών, δίνοντας τη δυνατότητα παρουσίασης μιας περισσότερο ολοκληρωμένης εικόνας των διαπραγματευόμενων ζητημάτων. Παράλληλα, η διάταξη των παρουσιαζόμενων μελετών επιχειρήθηκε να δομηθεί συνθετικά, σε μία συνδυαστική βάση χρονολογικών και θεματικών κριτηρίων.

Κατά τη δημοσίευση των μελετών διατηρήθηκε, κατά βάση, ο «ιδιαιτέρος χαρακτήρας» συγγραφής και τεκμηρίωσης του κάθε ερευνητή. Ορισμένες μικρές μορφολογικές επεμβάσεις αποσκοπούν στην κατά το δυνατόν ενοποίηση της δομικής εικόνας των μελετών. Ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό ο ιδιαιτέρος χαρακτήρας της κάθε μελέτης εξακολούθησε να είναι διακριτός και αποδεκτός.

Με αφορμή την έκδοση αυτή, το Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκφράζει, για ακόμη μία φορά, τις θερμές ευχαριστίες του σε όλους τους ερευνητές που συμβάλλουν στην προώθηση του έργου

της Εταιρείας, το οποίο βασίζεται κυρίως στις φιλότιμες και ανιδιοτελείς προσπάθειες των μελών της. Ευχόμαστε και αγωνιζόμαστε η προσπάθεια αυτή να εξακολουθήσει να καρποφορεί και στο μέλλον, σε πείσμα των καιρών και των ποικιλόμορφων δυσκολιών.

Βέροια, 1 Δεκεμβρίου 2014

Για το Δ.Σ της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Ο Πρόεδρος

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) Γιώργης Έξαρχος, *Βρύγες – Φρύγες – Τρώες – Αρμάνοι/Βλάχοι*
..... 15
- 2) Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, *Τέσσερα ανέκδοτα σιγίλια πατριαρχικά γράμματα (1692, 1742, 1750, 1815), επανέκδοση ενός (1828) και λοιπά στοιχεία αφορώντα στην ανανέωση των πατριαρχικών και σταυροπηγιακών προνομίων της μονής του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας* 47
- 3) Ευθυμία Αθανασιάδου, *Η βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Βεροίας* 227
- 4) Παναγιώτης Μανάφης, *Χειρόγραφο με τις «Τρεις Λειτουργίες» από την Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου Βεροίας* 243
- 5) Κωνσταντίνος Γ. Σταλίδης, *Τα ονόματα στον κώδικα "Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου" (1837 – 1890) της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Νάουσας* 263
- 6) Νικόλαος Σιώκης, *Μια άγνωστη «Μελέτη περί Βλάχων» (1885) του Ναουσαίου διδασκάλου Δημητρίου Πλαταρίδη* 299

7) Νικόλαος Σιώκης – Παναγιώτης Αργυρόπουλος, <i>Οι δύο κανονισμοί των «Εν Βεροία» Αδελφοτήτων «Αθηνά» και «Μέλισσα» και η κοινή πορεία τους</i>	339
8) Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος, <i>Κονάκια και πυργόσπιτα του Ρουμλουκιού</i>	371
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ	407

Σιώκης Νικόλαος

**ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ «ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΩΝ» (1885)
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ**

Οι μέχρι σήμερα γνώσεις μας για το εκπαιδευτικό, συγγραφικό και εθνικό έργο του Ναουσαίου διδασκάλου Δημητρίου Πλαταρίδη περιορίζονταν χρονικά στα έτη 1862-1876, περίοδο εκπαιδευτικής δραστηριοποίησής του στη Νάουσα (1862-1863), στην Έδεσσα (1865-1875) και στη Γουμένισσα (1875-1876)¹.

Κατά τα σχολικά έτη 1882-1883 και 1883-1884 ο Δ. Πλαταρίδης κατείχε άτυπα τη θέση του διδασκάλου στο Κυκίς και μέσω του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη λάμβανε ετήσιο μισθό επιχορηγούμενο από το Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων² (στο εξής ΣΔΕΓ). Ο μισθός

¹ Κ. Σταλίδης, «Ο Ναουσαίος δάσκαλος Δημήτριος Φιλίππου Πλαταρίδης και το γνωστό έργο του στην Έδεσσα. Ιστορική συμβολή», *Προσωπογραφικά και Ιστορικά. Πρακτικά Επιστημονικών Συνεδρίων και Ημερίδων*, έκδ. Ι. Μητρόπολις Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας, Βέροια 2009, 153-180.

² Ο ΣΔΕΓ ιδρύθηκε στις 30 Απριλίου 1869 με βασιλικό διάταγμα του Γεωργίου Α' και απώτερο σκοπό την αρωγή «των απανταχού ομογενών υπέρ της διαδόσεως των Ελληνικών γραμμάτων», όπως χαρακτηριστικά έγραφε προς τον Υπουργό Εξωτερικών Θ. Δεληγιάννη ο πρώτος Πρόεδρος του Συλλόγου Αλέξανδρος Γ. Σούτζος. Κύριο μέλημά του υπήρξε η προαγωγή της ελληνικής παιδείας στις υπόδουλες ελληνικές κοινότητες «από του Δυρραχίου μέχρι της Τραπεζούντος και από της Κρήτης μέχρι του Αίμου και πέραν αυτού μέχρι του Δουνάβεως και των Καρπαθίων», όπου το ελληνικό στοιχείο αποτελούσε στόχο και εύκολη λεία των εχθρών του ελληνισμού. Για την ίδρυση του Συλλόγου και τη δράση του βλ. Ο εν Αθήναις Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, *Η δράσις του Συλλόγου κατά την εκατονταετίαν 1869-1969*, Αθήναι 1970. Γ. Ζωγραφάκης, «Ο εν Αθήναις Σύλλογος προς Διάδοσιν

του ανερχόταν στο ποσό των 45 οθωμανικών λιρών, καθώς παράλληλα όφειλε «να καθιστά ενήμερον... τον Σύλλογον περί των εκάστοτε αποτελεσματικών ενεργειών του υπέρ των συμφερόντων του έθνους και της εκκλησίας κατά την περιφέρειαν της πατρίδος του».

Από το καλοκαίρι μέχρι τον Δεκέμβριο του 1883 ο Δ. Πλαταρίδης παρέμενε ουσιαστικά αργός, καθώς δεν είχε βρεθεί κατάλληλη διδασκαλική θέση στις επιχορηγούμενες από το ΣΔΕΓ κοινότητες. Έτσι, ο ίδιος πρότεινε στο ΣΔΕΓ την έγκριση ίδρυσης «κοινού» σχολείου για τα σλαβόφωνα χωριά της περιφέρειας Γιαντισίτης (Αγίου Γεωργίου), του οποίου θα αναλάμβανε τη διεύθυνση. Ανταποκρινόμενος στους σκοπούς του ΣΔΕΓ, ο Πλαταρίδης αποφάσισε τη συγκέντρωση και άλλων σλαβόφωνων χωριών των περιφερειών Επισκοπής³ (Ημαθίας) και Ασάρβενης (Δροσερού Γιαννιτών), αλλά δεν βρήκε την αναμενόμενη ανταπόκριση από τους ιθύνοντες. Αιτία ήταν η αδυναμία των μελών του Δ.Σ. του ΣΔΕΓ να επιβεβαιώσουν τις «υπέρ των εθνικών πραγμάτων εν τοις μέρεσιν εκείνοις» ενέργειές του, παρότι θεωρούσαν ότι ήταν εξίσου ικανός και ως διδάσκαλος και ως

των Ελληνικών Γραμμάτων και η Μακεδονία», *Μακεδονική Ζωή* 66 (Νοέμβριος 1971) 20-21.

³ Τα χωριά της περιφέρειας Επισκοπής ήταν το Γιαννάκοβο (νυν Γιαννακοχώρι Εδέσσης), το Τσαρμαρίνοβο (ή Σερμαρίνοβο, νυν Μαρίνα Εδέσσης), το Καμενίκ (νυν Πετραία ή Πετριά Εδέσσης), το Αρσεν (νυν Αρσένι Εδέσσης), η Μπάνια (νυν Λουτροχώρι Εδέσσης), το Λιποχώρι (Εδέσσης), το Ορμάν Τσιφλίκ (ερειπ. σήμερα Δενδρί Εδέσσης) και το Ρίζοβο (νυν Ριζό Εδέσσης). Στην περιφέρεια Ασάρβενης (ή Ασιάρ Βέη, νυν Δροσερού Γιαννιτών) αναφέρονται τα χωριά Γιούζιουβο (ή Γύψοβο, νυν Γυψοχώρι Γιαννιτών), Μαντέλιβο (ή Μαντάλοβο, νυν Μάνδαλο Γιαννιτών), Μαβρένοβο (ή Μαύριανη, νυν Μαύρο Γιαννιτών), Τριφούλτσιοβο (ή Καδή-κιόϊ, νυν Τριφύλλι Γιαννιτών), Μπάσιανη (ή Μπάμπιανη, νυν Λάκκα Γιαννιτών), Καλλήνεκοσα (ή Καλλίνιτσα, νυν Καλένδρα Γιαννιτών) και Νοβοσέλο (νυν Πλευρώμα Ημαθίας). Σύντομη αναφορά για ορισμένους από τους οικισμούς βλ. στο Π. Α. Δεκάζος, *Η Νάουσα της Μακεδονίας. Οικονομολογική μελέτη της γεωργίας, κτηνοτροφίας και δασών της περιφέρειάς ταύτης*, Εν Αθήναις 1913, 25-43.

πράκτορας. Στην αρνητική τροπή των πραγμάτων και στη στασιμότητα συνετέλεσε και η αιχμαλωσία από ληστές των Γκεζή Αχμέτ Πασά στον Γιδά (Αλεξάνδρεια Ημαθίας) και Πιρτσιμλή Βοδενιώτη στο Γύμνοβο (Γκολεσιάνη, μετέπειτα Γυμνοτόπι και νυν Λευκάδια Ημαθίας), που προκάλεσε την κινητοποίηση του οθωμανικού αυτοκρατορικού στρατού και τη σύλληψη πολλών εκ των προκρίτων ως υπόπτων.

Τα γεγονότα αυτά εκτίθενται σε μια μακροσκελή επιστολή του Δ. Πλαταρίδη προς τον Χρ. Π. Τοπάλη στην Αθήνα, στην οποία δεν διστάζει να αναφερθεί στην άσχημη οικονομική κατάσταση που διερχόταν (λόγω διακοπής της οικονομικής του ενίσχυσης από το ΣΔΕΓ) με τα εξής λόγια: «...είμαι πένης, αλλά πένης ευγενής και υπερήφανος· κατηνάλωσα τον βίον μου και την περιουσίαν μου υπέρ των εθνικών συμφερόντων ουδαμόθεν βοηθούμενος, επάλαισα κατά στοιχείων απειράκις μεγαλυτέρων, και πάντοτε εξήλθον νικητής· μέχρι της σήμερον είχαν την συναίσθησιν ότι καθ' όλον τον 25ετή διδασκαλικόν βίον μου εξυπηρετήσας τα εθνικά μου συμφέροντα καλώς και ευοδικίμως, εφρόντιζον να μορφώσω και τους υιούς μου μετά μείζονος αυταπαρνήσεως, ίνα εν ανάγκη αντικαταστήσωσι και συνεχίσωσι τους κόπους μου, φαίνεται όμως ότι ήμην απατημένος, και προς απόδειξιν έλαβον παρά του κ. Γεώρση⁴ το βαρύ τούτο τραύμα, όπερ ηθικώς τε και ολικώς με κατέβαλε, ηθικώς μεν ως εκτεθειμένος εις το σώμα του γελοίου, υλικώς δε δια την αφαιρέσιν του μόνου μοι εναπολειφθέντος βιοποριστικού μέσου προς διατροφήν της πολυμελούς οικογενείας μου, ούτος εστιν ο καρπός 25ετούς αφωσιώσεως και αυταπαρνήσεως»⁵.

Η παρεξήγηση που είχε ανακύψει, λύθηκε στα 1884-1885, όταν με ενέργειες του Έλληνα Προξένου Π. Λογοθέτη παραχωρήθηκε στον Δ. Πλαταρίδη η θέση του δασκάλου στο σχολείο του

⁴ Πρόκειται για τον Κ. Γεώρση, Γραμματέα επί των Εκπαιδευτικών του Γενικού Προξενείου της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη.

⁵ ΣΔΕΓ Ε7/463, Επιστολή Δ. Πλαταρίδη προς Χ. Τοπάλη, Νάουσα 21 Νοεμβρίου 1883 και Επιστολές ΣΔΕΓ προς Π. Λογοθέτη, Αθήνα 21 Δεκεμβρίου 1883 και 3 Ιανουαρίου 1884 και Επιστολές Π. Λογοθέτη προς ΣΔΕΓ, Θεσσαλονίκη 28 Δεκεμβρίου 1883 και 18 Ιανουαρίου 1884.

Σελίου, προς αναπλήρωση του παραιτηθέντα ντόπιου δασκάλου Δ. Ν. Δασκαλόπουλου (1879-1884)⁶. Μετά το διορισμό στο σχολείο του Σελίου και κατά την εκεί παραμονή του, ο Πλαταρίδης, ως πράκτορας του ΣΔΕΓ στην περιοχή, κλήθηκε να εκπονήσει λεπτομερή μελέτη – έκθεση για τους Βλάχους.

Όπως διαπιστώνεται από μεταγενέστερη επιστολή των κοινοτικών εφόρων και των προκρίτων του Σελίου, ο πράκτορας Δ. Πλαταρίδης, «απορροφημένος» με την έρευνα των Βλάχων της περιοχής, είχε παραμελήσει τα διδασκαλικά του καθήκοντα και το ελληνικό σχολείο παρέμενε κλειστό από τον Αύγουστο του 1884 μέχρι τον Ιούλιο του 1886. Με το έγγραφό τους ζητούσαν τη διαμεσολάβηση των υπευθύνων και ιδιαιτέρως του ανταποκριτή του ΣΔΕΓ στη Θεσσαλονίκη Κ. Γεώρση, ώστε να ληφθεί μέριμνα οικονομικής ενίσχυσης του σχολείου «προς πρόσδοον της ημ(ετέρας) Ελ(ληνικής) κοινότητος και αποσόβησιν των μη οσημέρως πανομένων του ραδιουργείν Ρουμούνων»⁷.

Η παράταση της οικονομικής ενίσχυσης εκ μέρους του ΣΔΕΓ με το ποσό των 34 οθωμανικών λιρών κοινοποιήθηκε στους κοινοτικούς εφόρους Σελίου μέσω των Σχολικών Εφόρων της Βέροιας τον Σεπτέμβριο του 1886. Στα τέλη του μήνα, με νέα επιστολή τους ενημέρωναν τον Κ. Γεώρση ότι η πλέον των δύο ετών υπαγωγή του σχολείου του Σελίου στη σχολική εφορεία της Βέροιας είχε προκαλέσει έκρυθμη κατάσταση και εκνευρισμό⁸. Για το λόγο αυτό οι Σελιώτες έλαβαν την απόφαση σύστασης σχολικής εφορείας από ντόπιους κατοίκους, προς την οποία ο ΣΔΕΓ όφειλε να αποστέλλει τις συμφωνηθείσες οικονομικές ενισχύσεις. Αιτούνταν μάλιστα να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων διορισμού δασκάλου για το σχολείο του χωριού τους και να προτιμούνται για τη θέση αυτή ντόπιοι κάτοικοι, όπως ο

⁶ ΣΔΕΓ Γ6/206Α, Επιστολή Π. Λογοθέτη προς ΣΔΕΓ, Θεσσαλονίκη 10 Οκτωβρίου 1886.

⁷ ΣΔΕΓ Γ6/206Α, Επιστολή κοινοτικών εφόρων και προκρίτων του Σελίου προς τον ΣΔΕΓ, Σέλι 20 Ιουλίου 1886.

⁸ Στο Σέλι λειτουργούσε παράρτημα της Αστικής Σχολής Βεροίας από τον Απρίλιο και για 4-5 μήνες. Αποστολία Ευ. Σιλιγκούνα, *Το Ελληνικό Γυμνάσιο Βέροιας (1864-1932)*, εκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2006, 63-64, 229-231.

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ «ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΩΝ» (1885)
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ

προκάτοχος του Δ. Πλαταρίδη, που γνώριζαν πώς λειτουργούσε το εκεί ρουμανικό σχολείο⁹.

Η απουσία του Πλαταρίδη από το Σέλι και η δραστηριοποίησή του ως πράκτορα του ΣΔΕΓ στην περιοχή προκάλεσαν την αντίδραση των κοινοτικών εφόρων του Σελίου, οι οποίοι είχαν ζητήσει την άμεση αντικατάστασή του από ντόπιο δάσκαλο ήδη από το σχολικό έτος 1885-1886. Το αίτημά τους ωστόσο δεν έγινε δεκτό και ο ΣΔΕΓ συμφώνησε με την ήδη ληφθείσα απόφαση των σχολικών εφόρων Βέροιας, οι οποίοι είχαν φροντίσει για το διορισμό δασκάλου με μισθό 10 οθωμανικών λιρών για το χρονικό διάστημα από την εορτή του Αγίου Δημητρίου μέχρι την εορτή του Αγίου Γεωργίου, «*καθ' ήν εποχήν ως εκ του επαγγέλματός των εισί συγκεντρωμένοι εν Σελίω*» και το υπόλοιπο των 24 λιρών παρέμενε «*εις όφελος του ταμείου αυτού*»¹⁰.

Ο Πλαταρίδης ολοκλήρωσε την προαναφερθείσα μελέτη του για τους Βλάχους στα τέλη Φεβρουαρίου του 1885 και από τη Βέροια τη διαβίβασε στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη προς ενημέρωση των υπευθύνων. Στις 6 Μαρτίου 1885 με επιστολή του προς τον Κ. Γεώρση κοινοποιούσε τη λήψη του μισθού του μέσω του ιατρού Στέργιου Μάρκου και γνωστοποιούσε την ενασχόλησή του με «*το τας κοινότητας ταύτας απασχολούν πολυθρύλλητον Ρουμουνικόν ζήτημα, τους χαρακτήρας, τας διαθέσεις και εν γένει το επικρατούν φρόνημα των καλουμένων Ελληνοβλάχων, αρχόμενος από της φυλετικής αυτών διαιρέσεως*», συντάσσοντας μάλιστα τη συνημμένη σχετική μελέτη¹¹.

Το κείμενο του Πλαταρίδη φέρει τον τίτλο «*Μελέτη περι Βλάχων*» και καταλαμβάνει 19 χειρόγραφες σελίδες, στις οποίες επιχειρείται η σκιαγράφηση των διαιρέσεων και υποδιαιρέσεων

⁹ ΣΔΕΓ Γ6/206Α, Επιστολή κοινοτικών εφόρων του Σελίου προς Κ. Γεώρση, Σέλι 25 Σεπτεμβρίου 1886.

¹⁰ ΣΔΕΓ Γ6/206Α, Επιστολή Διευθυντή Γενικού Προξενείου Ελλάδας Μ. Νικολάου προς τον ΣΔΕΓ, Θεσσαλονίκη 10 Οκτωβρίου 1886.

¹¹ ΣΔΕΓ Γ4/188, Επιστολή Δ. Πλαταρίδη προς Κ. Γεώρση, Βέροια 3 Μαρτίου 1885.

των Βλάχων, καθώς επίσης η γλωσσική και εκπαιδευτική τους κατάσταση, η ανάπτυξη και η πρόοδός τους, ο εν γένει κοινωνικός βίος και τα φυσικά χαρακτηριστικά τους. Πρόκειται ίσως για την πρώτη συνοπτική μεν αλλά αξιοπρόσεκτη εθνολογική και ανθρωπολογική μελέτη για τους Βλάχους μετά το έργο του Μοσχοπολίτη Γ. Κ. Ρόζια (1786-1847), *Εξετάσεις περί των Ρωμαίων ή των ονομαζομένων Βλάχων όσοι κατοικούσιν αντιπέραν του Δουνάβεως επί παλαιών μαρτυριών τεθεμελιωμέναί...*, Πέστη 1808¹².

Αρχικά γίνεται λόγος για πλειάδα ενεργειών και ραδιο-οργιών των «αργυρονήτων οργάνων» της ρουμανικής προπαγάνδας (κληρικών, λαϊκών, δασκάλων ή πολιτικών), που προσπαθούσαν με κάθε μέσο και τρόπο να αποδείξουν την μη ελληνική καταγωγή της «βλαχικής φυλής», η οποία κατοικούσε στο τότε ελληνικό κράτος, στον ευρύτερο χώρο της Μακεδονίας και σε άλλα μέρη της Ευρωπαϊκής Τουρκίας. Ο Πλαταριδής αναφέρει ότι οι Βλάχοι αυτοαποκαλούνται «Ρουμούνιοι» και ότι «εκτός του ονόματος και της παρεφθαρμένης γλώσσης αυτών» δεν έχουν καμία άλλη ομοιότητα τόσο με τους Ρωμαίους όσο και με τους «υψηλοφρονούντας και οικειοποιουμένους αυτούς» Ρουμούνους της Δακίας, δηλαδή τους Ρουμάνους¹³. Πάραυτα χρησιμοποιεί τον όρο

¹² Για τον Ρόζια βλ. Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul Aromân. Studiu lingvistic*, București 1932, 67-78.

¹³ Η επίσημη ελληνική ιστοριογραφία, αρχόμενη από Κυριακοπούλου, Παπαρηγοπούλου, Φραγκίστα, Βέη, Άμαντου, Κορδάτου, Κρεμύδα, Ασδραχά, Σβορώνου κ.ά. συγχρόνων πανεπιστημιακών, θεωρεί και ισχυρίζεται ότι οι Αρμάνοι – Βλάχοι, γνωστοί ως Γραικοβλάχοι και Αλβανιτοβλάχοι κατά τον Ν. Κασομούλη, είναι «λατινογενής λαός» κατερχόμενος εκ Δακίας και εξελληνισθείς στην πορεία. Βλ. Γ. Έξαρχος, *Οι Ελληνόβλαχοι (Αρμάνοι)*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2001, τ. Α', 28-52, 366 (σημ. 9) και τ. Β', 25-69. Ν. Α. Βέης, λήμμα Βλάχοι, *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη* τόμ. 3^{ος}, Αθήναι 1928, 330-332. Κ. Άμαντος, λήμμα Βλάχοι, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία*, τόμ. 10^{ος} (Ελλάς), Αθήναι 1934, 436. Λήμμα Βλάχοι, *Γενική Παγκόσμιος Εγκυκλοπαιδεία Πάπυρος – Λαρούς*, τόμ. 4^{ος}, Αθήναι 1964, 389-390. Χριστίνα Κουλούρη, *Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία (1834-1914). Γνωστικό αντικείμενο και ιδεολογικές προεκτάσεις*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ «ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΩΝ» (1885)
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ

«Ρουμούνοι», που είναι κυρίαρχος στα γραπτά κείμενα εκείνης της περιόδου, αν και είναι γνωστό και σαφές ότι οι Πίνδιοι Βλάχοι αυτοαποκαλούνται Αρμάνοι (Armānji), μέρος των Αρβανιτοβλάχων αυτοαποκαλούνται Ρεμένοι (Rrmānji), οι Βλάχοι των Μογλενών αυτοαποκαλούνται Βλάσι (Vlaşi) και οι Βλάχοι του Μετσόβου αυτοαποκαλούνται Βλάχοι (Vlahi).

Οι δύο κύριες υποδιαιρέσεις των Βλάχων αναλόγως των επαγγελματικών τους ενασχολήσεων είναι κατά τον Πλαταρίδη οι εξής:

α. «**πολίτες**», αυτοί που κατοικούν σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά, εδραίους δηλαδή οικισμούς¹⁴ και

Γραμματεία Νέας Γενιάς 18, Αθήνα 1988, 253-254, 377-378. Πρβλ. Ανώνυμος, Βλάχοι-Βλάχισσαι, *Πανδώρα* 3/60 (1852) 282-283, όπου τα περί αποικίσεως Βλάχων του Ίστρου στην Πίνδο. Μ. Π. Β., «Οι Βλάχοι του Πίνδου και οι Αλβανοί», *Εθνικόν Ημερολόγιον Βρετού* 6/1 (1866) 206-209, όπου εκφράζεται η άποψη του Μαρίνου Παπαδόπουλου Βρετού περί μεταναστεύσεως Βλάχων ποιμένων από τη Βλαχία στην Πίνδο.

¹⁴ Ανεξάρτητα από τους πληθυσμούς των Βλάχων που κατοικούσαν σε διάφορα αστικά κέντρα της Νοτίου Βαλκανικής, αμιγείς αστικούς βλάχικους οικισμούς μπορούμε να χαρακτηρίσουμε μόνο τη Μοσχόπολη και ορισμένες ορεινές πολίχνες όπως το Μέτσοβο, το Συρράκο και την Κλεισούρα. Οι ιδιόμορφες ωστόσο κοινωνικές και οικονομικές τους δομές, δεν μας επιτρέπουν να τις κατατάξουμε στην ίδια κατηγορία με τα αστικά κέντρα του οθωμανικού χώρου, γι' αυτό άλλωστε και η ιστοριογραφική έρευνα τις αποκάλεσε ορεινές πόλεις της κτηνοτροφίας ή πόλεις της υπαίθρου. Βλ. Βασιλική Ρόκου, «Η ορεινή πόλη της κτηνοτροφίας πόλη της Υπαίθρου. Τρία Ηπειρωτικά παραδείγματα, Μοσχόπολη, Μέτσοβο, Συρράκο», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας «Νεοελληνική Πόλη»*, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, ΕΙΕ, Αθήνα 1985, 75-82. Β. Παναγιωτόπουλος, «Ο οικονομικός χώρος των Ελλήνων στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας», *Πληθυσμοί και οικισμοί του ελληνικού χώρου. Ιστορικά μελετήματα*, Τετράδια Εργασίας 18, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2003, 34-38. Γ. Μηλιός, Δ. Ξιφαράς, «Η διαμόρφωση της "βλάχικης" αστικής τάξης και η ενσωμάτωσή της στον ελληνικό αστισμό», *Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο για το Μέτσοβο*. Πρακτικά του 1ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου 1995, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 1998, 368-377. Ν. Κατσάνης, «Η δημιουργία

β. «*νομάδες ή σκηνίτες*», που διαβιούν σε σκηνές και διάγουν βίο ποιμενικό, δηλαδή οι νομαδοκτηνοτρόφοι¹⁵.

βλάχικης αστικής τάξης (Η περίπτωση της Μοσχόπολης, Μετσόβου, Νυμφαίου κ.λπ.), *Πρακτικά Α' Συνεδρίου Μετσοβίτικων Σπουδών*, Αθήνα 1993, 445-452. F. C. H. L. Rouqueville, *Voyage de la Grèce*, deuxième edition, tome second, Paris 1826, 350-354. T. Stoianovich, «Ο κατακτητής ορθόδοξος Βαλκάνιος Έμπορος», *Η οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας ιε' -ιθ' αι.*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1979, 309, 310.

¹⁵ Η άποψη αυτή του Πλαταρίδη είναι ασαφής. Προφανώς αναφέρεται στους λεγόμενους Αρβανιτόβλαχους, τη μοναδική ομάδα Βλάχων που όπως και οι Σαρακατσάνοι ήταν σκηνίτες. Η ετήσια παλινδρομική κίνηση των μεγάλων κοπαδιών της Πίνδου συνέβαλε στο να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι η οροσειρά κατοικούνταν από ένα νομαδικό λαό, που κινούνταν διαρκώς πίσω από τα κοπάδια του. Πρόκειται, ωστόσο, για ένα ανακριβές στερεότυπο, εφόσον η τακτική εποχική μετακίνηση των κοπαδιών δεν οφειλόταν σε κάποια νομαδικού τύπου κοινωνική οργάνωση των Βλάχων, αλλά ήταν μία υποχρεωτική κίνηση επιβεβλημένη από τα γεωμορφολογικά και περιβαλλοντικά δεδομένα του βαλκανικού ανάγλυφου. Στον ελληνικό χώρο οι διάφορες μορφές μετακινούμενης κτηνοτροφίας προσδιορίστηκαν και προσδιορίζονται ακόμη με τους όρους νομαδική, ημινομαδική, μεταβατική, transhumance, transhumance inverse, όταν ο τόπος κατοικίας των οικογενειών των κτηνοτρόφων κατά διάρκεια του χειμώνα παρέμειναν τα βουνά, και transhumance directe, όταν βρίσκονταν στον κάμπο, ένα φαινόμενο που αναπτύχθηκε κυρίως στον 20ο αιώνα. Ως γνωστόν οι ανωτέρω διαφοροποιήσεις σχετίζονται με τους τρόπους και τις πρακτικές που ακολουθούν οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι. Βλ. Δ. Ψυχογιός, Γ. Παπαπέτρου, «Οι μετακινήσεις των νομάδων κτηνοτρόφων», στο συλλογικό Δ. Ψυχογιός, Ρωξάνη Κανταντζόγλου, Ευδοκία Μανώλογλου, Αριάδνη Μιχαλακοπούλου, Ματίνα Ναούμη και Γεωργ. Παπαπέτρου, *Οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός αγροτικών κοινοτήτων*, ΕΚΚΕ, Αθήνα 1987, 94. Υπάρχει, επίσης, ο μικτός ημινομαδισμός, όταν το χωριό βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού, οπότε τα ζώα μετακινούνται και προς τις δύο κατευθύνσεις [βλ. χαρακτηριστικό παράδειγμα για τους Αρβανιτόβλαχους του Πωγωνίου στο Ελ. Π. Αλεξάκης, «Τα τσελιγκάτα και οι μετακινήσεις των Αρβανιτοβλάχων κτηνοτρόφων της Ηπείρου», *Γεωγραφίες* 5 (2003) 114-134. και υποσ. 4]. Ωστόσο, θα πρέπει πάντα να είμαστε προσεκτικοί στη χρήση αυτών των

Με τον όρο «πολίτες» ο Πλαταρίδης αναφέρεται στους αστούς εμποροβιοτέχνες ή επαγγελματίες ή καλλιεργητές ή γαιοκτήμονες Βλάχους, τους οποίους επιμερίζει σε:

α. «**Ελληνοβλάχους**», οι οποίοι διακρίνονται για τη συμβολή τους στην ανάπτυξη του πολιτισμού και τον αέναο ζήλο για την παιδεία και τα έργα ευποιίας και δίκαια μπορούν να χαρακτηριστούν «πιστοί και θερμοί θεράποντες των ελληνικών γραμμάτων» και «θηρευτές του πολιτισμού». Κύρια χαρακτηριστικά τους θεωρεί το υψηλό μορφωτικό επίπεδο, την ευφυΐα, τη νοημοσύνη, τη δεινότητά τους σε εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητες και τον εξ αυτών πλουτισμό, καθώς και τον άκρατο πατριωτισμό, τον οποίο καταδεικνύουν τα ποικίλα ευεργετήματά τους.

β. «**Βουλγαροβλάχους**», οι οποίοι σε αντίθεση με τους Ελληνοβλάχους διακρίνονται για την αμάθεια, την πίστη σε δεισιδαιμονίες, την υποουλότητα, την κρυψίνοια, την πονηριά. Παρότι επιδίδονται σε κάθε είδους αγροτικές ενασχολήσεις για την απόκτηση των απαραίτητων προς το ζην, χαρακτηρίζονται από οκνηρία και αποστρέφονται την εργασία, επιχειρώντας μάλιστα συχνά να επωφεληθούν από τους κόπους άλλων. Οι κατά τον Πλαταρίδη «**Βουλγαρόβλαχοι**» –όρο που για πρώτη φορά συναντούμε σε γραπτό κείμενο, εξ όσων έχουν πέσει στην αντίληψή μας– προσδιορίζονται γεωγραφικά στην ευρύτερη περιοχή των Μογλενών (Αλμωπίας ή Καρατζόβας) και είναι γνωστοί στους ερευνητές ως Μογλενίτες Βλάχοι ή Μεγλενορωμάνοι· αφομοιώθηκαν κατά τον ίδιο συγγραφέα από τους σλαβόφωνους της περιοχής και απέκτησαν όλα τα ελαττώματά τους. Δεν παραλείπει μάλιστα να αναφερθεί και στους απογόνους αυτών, τους «**Βουλγαρότουρκους ή Νιτιαλίδες**», οι οποίοι εξισλαμίστηκαν κατά τον Πλαταρίδη προ διακοσίων περίπου ετών, γύρω δηλαδή στα 1685¹⁶.

όρων, ειδικά όταν αναφερόμαστε σε νομάδες ή ημινομάδες κτηνοτρόφους, που μετακινούνταν μεταξύ δύο σταθερών περιοχών.

¹⁶ Οι κάτοικοι της Νώτιας εξισλαμίστηκαν γύρω στα 1759. Βλ. Π. Ν. Παπαγεωργίου, «Ο εξισλαμισμός του μακεδονικού χωριού Νοτίων»,

Διαφορές των δύο αυτών υποομάδων εντοπίζει και στην βλάχικη γλώσσα, καθώς οι μεν «Ελληνοβλάχοι» αναπληρώνουν τις λέξεις που λείπουν από τη βλάχικη γλώσσα με αυτές τις ελληνικής, οι δε «Βουλγαροβλάχοι» με λέξεις της βουλγαρικής. Στο σημεία αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι με τους Μογλενίτες Βλάχους ασχολήθηκαν συστηματικά οι G. Weigand¹⁷, P. N. Papahagi¹⁸, Th. Capidan¹⁹, N. Κατσάνης²⁰, A. I. Κουκούδης²¹, P. Atanasov²², T. Kahl²³, E. Țircomnicu²⁴ κ.ά.

Μακεδονικό Ημερολόγιο 1909, 91-95. Λ. Α. Μέλλιος, *Ο εξισλαμισμός του Μητροπολίτη Μογλενών – Φλώρινας*, Φλώρινα 1986, 16-29. Ν. Α. Κατσάνης, *Οι Βλάχοι του Πάϊκου (του Βυζαντινού Θέματος των Μογλενών)*, Αρχείο Κουτσοβλαχικών Μελετών 2, Θεσσαλονίκη 2001, 27-28. Α. Ι. Κουκούδης, *Οι Ολύμπιοι Βλάχοι και τα Βλαχομογλενά*, Μελέτες για τους Βλάχους -3-, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2001, 281-286. T. Kahl, "Zur Islamisierung der meglenitischen Vlachen (Meglenorumänen): Das Dorf Nânti (Nótia) und die "Nântinets" in der heutigen Türkei", *Zeitschrift für Balkanologie* 38.1-2 (2002) 31-56. Ν. Δ. Σιώκης, «Η ρουμανική προπαγάνδα στην επαρχία Αλμωπίας», *Φίλιππος* 50 (Ιανουάριος – Μάρτιος 2006), 15-30. Ν. Α. Κατσάνης, *Οι Βλάχοι. Σελίδες από την ιστορία, τη γλώσσα και την παράδοση*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2010, 51.

¹⁷ G. Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische-historische Untersuchung*, Leipzig 1892.

¹⁸ P. N. Papahagi, *Megleno-Români. Studiu etnografico-filologic*, Analele Academiei Române, Seria II, v. 25 (București 1902-1903), 1-268.

¹⁹ Th. Capidan, *Meglenoromânii, v. I, Istoria și graiul lor – v. II, Literatura popular la Meglenoromânii – v. III, Dicționar Meglenoromân*, București 1925-1928-1935.

²⁰ Ν. Α. Κατσάνης, *Οι Βλάχοι του Πάϊκου (του Βυζαντινού Θέματος των Μογλενών)*, Αρχείο Κουτσοβλαχικών Μελετών 2, Θεσσαλονίκη 2001. Κατσάνης, *Οι Βλάχοι. Σελίδες*, ό.π., 48-62.

²¹ Κουκούδης, *Ολύμπιοι Βλάχοι*, ό.π., 209-310.

²² P. Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Editura Academiei Române, București 2002.

²³ T. Kahl, "Feldforschungen zur Ethnizität von Aromunen und meglenitischen Vlachen", *Berliner Geographische Arbeiten* 91 (2001) 65-72. T. Kahl, *Zu Identität, Siedlung und Kultur der meglenitischen Vlachen (Meglenorumänen). Feldforschungen in Griechenland, Makedonien (FYROM), Rumänien und der Türkei*, Berichte aus dem Arbeitsgebiet Entwicklungsforschung, Münster 2002. T. Kahl, "Čuvanje jezika, gubljenje

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ «ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΩΝ» (1885)
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ

Δυσχέρεια ανακύπτει κατά τον Πλαταρίδη με τους όρους «νομάδες ή σκηνίτες», οι οποίοι φέρουν μεν το κοινό όνομα «Βλάχοι ή Βλαχοποιημένους», αλλά η γλώσσα και οι κατά τόπους διάλεκτοι της παρουσιάζουν πολλές διαφορές. Οι υποδιαιρέσεις τους είναι οι παρακάτω:

- α. «Βλάχοι» ή «Ελληνοβλάχοι»²⁵,
- β. «Αλβανοβλάχοι ή Αρβανιτοβλάχοι»²⁶,
- γ. «Κοπατσιάριδες»²⁷ και

identiteta: Meglenski Vlasi”, *Skrivene Manjine na Balkanu – Hidden Minorities in the Balkans*, Serbian Academy of Sciences and Arts, Institute for Balkan Studies, Beograd – Belgrade 2004, 135-145.

²⁴ E. Țîrcomnicu, *Meglenoromânii. Destin istoric și cultural*, Editura Etnologică, București 2004.

²⁵ Ο Κλεισουριώτης γυμνασιάρχης Θ. Σ. Κώτσιου υποδιαιρεί τους Ελληνόβλαχους της Μακεδονίας σε Ελληνόβλαχους ή Μικρόβλαχους, σε Κατσαουναίους ή Κατσαούνηδες και σε Σαρακατσαναίους ή Σαρακατσάνιδες. Θ. Σ. Κώτσιου, *Η ρουμανική προπαγάνδα εν Μακεδονία και ο αρχηγός αυτής Απόστολος Μαργαρίτης*, Εν Σμύρνη τύποις «Αμαλθείας» 1890, 6-7.

²⁶ Για τους Αρβανιτόβλαχους βλ. C. N. Burileanu, *Dela Româniî din Albania*, București 1906. Al. Rosetti, *Cercetări asupra graiului Romînilor din Albania*, București 1930, 1-11. Th. Capidan, “Fărșeroții. Studiu lingvistic asupra Românilor din Albania”, *Dacoromânia VI (1929-1930)*, 1-210. Ο Θεσσαλός (ψευδ.), «Οι Αρβανιτόβλαχοι», *Εγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον «Πελασγού», έτος 1^{ov} (1931)* 30-32. C. Colimitra, *Fărșeroții*, Bridgeport 1986. Α. Κουκούδης, *Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*, Μελέτες για τους Βλάχους -2-, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2000, 269-313. Α. Κουκούδης, *Οι Βεργιάνοι Βλάχοι και οι Αρβανιτόβλαχοι της Κεντρικής Μακεδονίας*, Μελέτες για τους Βλάχους -4-, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2001, 311-426. Ελ. Π. Αλεξάκης, «Τα τσελιγκάτα και οι μετακινήσεις των Αρβανιτοβλάχων κτηνοτρόφων της Ηπείρου», *Γεωγραφίες* 5 (2003) 114-134. Θ. Χ. Βακάλης, *Τα Ανω Ραβένια και τα Δυτικότερα Ζαγοροχώρια. Ιστορία, πολιτισμός, θεσμοί, λαογραφία*, εκδ. Μίλητος, Αθήνα 2003, 75-92. Ελ. Π. Αλεξάκης, *Οι Βλάχοι του Μετζιτιέ και η ειρωνεία της ιστορίας. Μια εθνογραφία του μη προβλέψιμου*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 2009, 23-62.

²⁷ Για τους Κουπατσιάρηδες βλ. Κουκούδης, *Μητροπόλεις, ό.π.*, 204-209. Γ. Έξαρχος, *Οι Ελληνόβλαχοι (Αρμάνοι)*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2001, τ. Α', 31 και τ. Β', 434-441. Ε. Θ. Καραμανές, *Οργάνωση του χώρου, τεχνικές*

δ. «Σαρακατσιάνοι»²⁸.

και τοπική ταυτότητα στα Κοπατσαροχώρια των Γρεβενών, Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών αρ. 25, Αθήνα 2011. Ως προς τους Κουπατσιάρηδες και τους Σαρακατσάνους δικαιώνεται η άποψη του Ν. Κασομούλη, που τους Βλάχους τούς χαρακτηρίζει με τους αυτούς όρους. Βλ. Ν. Κ. Κασομούλη, *Ενθυμήματα Στρατιωτικά της Επαναστάσεως των Ελλήνων 1821-1833*, εισ.-σημ. Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. Α', Αθήναι 1939, 103-106.

²⁸ Για τη διάσταση των απόψεων πολλών συγγραφέων περί σχέσεων ή μη μεταξύ Σαρακατσάνων και Βλάχων ενδεικτικά βλ. P. Papahagi, "Numiri etnice la Aromâni", *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Literare, seria III, tom. III* (1925) 131-167. C. Höeg, *Les Saracatsans, une tribu nomade grecque*, v. I, Paris-Copenhague 1925 et v. II, Paris-Copenhague 1926. Th. Capidan, "Sărăcăciani. Studiu asupra unei populațiuni românești grecizate", *Dacoromania* 4 (1926) 924-959. T. Papahagi, "Recenzie la Höeg Carsten: Les Saracatsans", Copenhagen 1925-1926, *Grai și Suflet III.1* (1927) 259-272. Αγγελική Χατζημιχάλη, «Οι Σαρακατσαναίοι. Τα διακοσμητικά θέματα στην κεντητική τους τέχνη», *Νέα Εστία* 1 (15 Απριλίου-15 Αυγούστου 1927) 28-33. Δ. Γεωργακάς, «Περί της καταγωγής των Σαρακατσαναίων και του ονόματος αυτών», *Αρχεῖον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 12 (1945) 65-128 και 14 (1948) 193-270. Μαρία Ιωαννίδου-Μπαρμπαρίγου, «Καλύβαι Σαρακατσαναίων», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* 6 (1950-1951) 231-244. Αγγελική Χατζημιχάλη, *Σαρακατσάνοι*, τ. I-II, Αθήναι 1957. G. B. Kavadias, *Pasteurs nomades méditerranéens. Les Saracatsans de Grece*, Collection Sciences Humaines Appliquées, Paris 1965. Λ. Α. Αρσενίου, *Οι άτυποι συνεταιρισμοί των ορεινών κτηνοτρόφων. Τα τσελιγκάτα στην ειρηνική παραγωγή και τους εθνικούς αγώνες*, Αθήναι 1972. Ο ίδιος, *Τα Τσελιγκάτα Σαρακατσάνων και Βλάχων*, β' έκδ. βελτιωμένη, εκδ. «έλλα», Λάρισα 2005. Σ. Κ. Τσίτσας, «Οι δύο φάρες των παλιών νομάδων βλαχοποιημένων. Οι Σαρακατσάνοι (Ελληνόφωνοι βλάχοι) και οι Κουτσοβλάχοι (Βλαχόφωνοι)», *Δασικά Χρονικά* 4-5 (Απρίλιος-Μάιος 1976) 109-111. Δ. Ψυχογιός, Γ. Παπαπέτρου, «Οι μετακινήσεις των νομάδων κτηνοτρόφων», *Πρακτικά Συνεδρίου «Σαρακατσάνοι. Ένας ελληνικός νομαδικός κτηνοτροφικός πληθυσμός»*, Σέρρες, 1-3 Οκτωβρίου 1983, Αθήνα 1985, 27-46. Δ. Κορδώνης, «Σαρακατσάνοι, αυτοί οι άγνωστοι. Η ζωή και οι συνήθειες των ποιμένων Βλάχων ανά την Ελλάδα», *Τόλμη* 25 (Δεκέμβριος 2002) 46-47. Βακάλης, ό.π., 93-107. T. Bujduveanu, *Sărăcăciani – Les Saracatchans – The Saracatchans*, Editura Cartea Aromână, Constanța 2004. Γ. Έξαρχος,

Οι δύο πρώτες ομάδες (Ελληνοβλάχοι και Αρβανιτοβλάχοι) μιλούν τη βλάχικη γλώσσα, ενώ οι δύο τελευταίες (Κουπατσιάρηδες και Σαρακατσάνοι) χρησιμοποιούν μόνο την ελληνική γλώσσα. Η διαφορά ωστόσο αυτή δεν εμποδίζει τους Ελληνοβλάχους και τους Κουπατσιάρηδες να συνεργάζονται, να συμβιούν και να έρχονται σε επιγαμίες μεταξύ τους. Αντιθέτως, οι Αρβανιτοβλάχοι και οι Σαρακατσάνοι αποφεύγουν τις συναναστροφές με άλλες φυλετικές ομάδες και πραγματοποιούν επιγαμίες μόνο με άτομα της δικής τους ομάδας²⁹. Ομοιομορφία παρουσιάζει η ενδυμασία των Ελληνοβλάχων και των Κουπατσιάρηδων, ενώ οι Αρβανιτοβλάχοι και οι Σαρακατσάνοι φέρουν διαφορετικά ενδύματα.

Τα μέλη όλων αυτών των υποομάδων παρουσιάζουν ομοιότητες ως προς τον χαρακτήρα και διακρίνονται για τη φλυαρία και τη φιλέριδα διάθεση. Οι άνδρες διακρίνονται από έλλειψη ενέργειας και νωχελικότητα και αρέσκονται να ηρεμούν συνδιαλεγόμενοι ή τραγουδώντας, «εξηπλωμένοι κατά μεν το θέρος υπό σκιάν, κατά δε τον χειμώνα εις τον ήλιον». Προς διασκέδαση φέρουν πάντοτε μαζί τους μαχαίρι με το οποίο σκαλίζουν κοχλιάρια, καπνοσύριγγες και άλλα ξυλόγλυπτα. Οι γυναίκες αντίθετα, εκτός των οικογενειακών εργασιών, αναλαμβάνουν τη διεκπεραίωση όλων των ανδρικών υποχρεώσεων, εργαζόμενες ακόμα και την ώρα του φαγητού. Συνηθίζουν να

Σαρακατσάνοι. Αγνώστες και σπάνιες πηγές για τη ζωή και την ιστορία τους (1850-2000), τ. Α', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 2005. Ν. Κατσαρός, Σαρακατσιάνοι και Αρμάνοι – Οι Βλάχοι. Μια απάντηση στο Νίκο Μέρτζο, Θεσσαλονίκη 2005.

²⁹ Για τις ενδογαμίες στους Βλάχους βλ. Π. Θ(ωμάς), «Μονογραφία περί Βλάχων ή Κουτσοβλάχων», *Πανδώρα* 19 (1869-1870) 11-15. Πρβλ. Γ. Έξαρχος, *Το αυθεντικό κείμενο και ο αληθινός συγγραφέας του έργου «Μονογραφία περί Βλάχων ή Κουτσοβλάχων»*. Εκ παραλλήλου ανάγνωση εκδόσεων του 1869 και του 1905. Π. Θωμάς = Π. Αραβαντινός, Βιβλιοθήκη Βλαχολογικών Μελετών 1, Χαλκίδα 2002, 42. Α. Μ. Βασιλειάδης, «Εκ του ποιμενικού βίου – Ήθη και έθιμα των Βλάχων του Μετζητιέ», *Ηπειρωτικός Αστήρ* 1 (1904) 277-284. Ελ. Π. Αλεξάκης, *Βλάχοι του Μετζητιέ*, ό.π., 145, 218 (σημ. 12), 315-316, 326-328.

μεταφέρουν στην πλάτη τους τα βρέφη και παράλληλα ένα φορτίο βάρους 30-35 οκάδων, ενώ ταυτόχρονα πλέκουν διάφορα μάλλινα, τα οποία πωλούν στις αγορές και με τα χρήματα που αποκομίζουν αγοράζουν τα απολύτως αναγκαία. Κατά τη διάρκεια των μετακινήσεών τους, οι γυναίκες οδοιπορούν, ενώ οι άντρες καθοδηγούν τα κοπάδια τους έφιπποι, άλλοτε «υπνώτοντες, άδοντες, συρίζοντες» άλλοτε δε «υβρίζοντες ή απειλούντες».

Τα αυτά χαρακτηριστικά φέρουν οι Ελληνοβλάχοι και οι Κουπατσιάρηδες όσο διάγουν βίο ποιμενικό· όταν όμως επιλέξουν ως τόπο διαμονής μια πόλη ή κωμόπολη, αμέσως προσαρμόζονται στο νέο περιβάλλον και μεταβάλλουν χαρακτήρα. Πρωταρχικό μέλημα είναι η αντικατάσταση της ενδυμασίας τους με άλλη ντόπια ή με ευρωπαϊκά ενδύματα και η απαλλαγή τους έτσι «του βάρους του αγροίκου και ορεινού». Ακολουθως, επιδίδονται στις πιο τολμηρές εμπορικές ή βιομηχανικές επιχειρήσεις, στην αγορά και στην ενοικίαση οικιών και εργαστηρίων, ακόμα και στη γεωργία, «την οποίαν άπαντες οι κοινώς καλούμενοι βλάχοι, ως δια προγονικής τινός παραδόσεως αποστρέφονται», άλλοτε ως καλλιεργητές και άλλοτε ως γαιοκτήμονες³⁰. Οι ίδιοι γίνονται πιο ζωηροί, πιο ομιλητικοί, προσηγείς και κοινωνικοί, ενώ στέλνουν τα τέκνα τους στα δημόσια εκπαιδευτήρια, αξιώνοντας από τους διδάσκοντες να τους παρέχουν όλες τις αναγκαίες γνώσεις. Ωστόσο, παρά τις απαιτήσεις και τις όποιες υποσχέσεις, αποδεικνύονται ασυνεπείς, καθώς συχνά δεν επιτρέπουν στα παιδιά τους να πάνε στο σχολείο και τα αποσύρουν από αυτό, απασχολώντας τα στα ποιμνία και στις οικιακές ασχολίες, με αποτέλεσμα να απουσιάζουν από τα μαθήματα για 2-3 ημέρες ή

³⁰ Σύγχρονες μελέτες αναφορικά με τη σχέση των Βλάχων με τη γεωργία έχουν ανατρέψει την παλαιότερη αντίληψη ότι αυτοί αγνοούσαν τη γεωργική δομή της αγροτικής οικονομίας και ότι οι κοινωνίες τους υπήρξαν αποκλειστικά κτηνοτροφικές. Αντιθέτως έχει τεκμηριωθεί επιστημονικά ότι, όπως και η κτηνοτροφία, η γεωργία αποτελούσε μια βασική-πρωταρχική δομή του αγροτικού τους κόσμου. Θ. Γ. Δασούλας, *Αγροτικές κοινωνίες του ορεινού χώρου κατά την οθωμανική περίοδο. Ο γεωργικός κόσμος της «χώρας Μετζόβου» (18^{ος} αι. – 19^{ος} αι.)*, διδ. διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Τομέας Λαογραφίας, Ιωάννινα 2009.

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ «ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΩΝ» (1885)
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ

πολλές φορές και για έναν μήνα «*χάριν γάμου συγγενούς, φίλου ή γείτονος*». Μάλιστα, η συνήθης πρόφαση που προβάλλουν για να αιτιολογήσουν την εργασία των τέκνων τους είναι η «*επάρατος πενία*».

Τα παιδιά των Ελληνοβλάχων και των Κουπατσιάρηδων διακρίνονται για την ευφυΐα και την επιμέλειά τους. Παρά την ολιγόχρονη συναναστροφή τους με μη Βλάχους, μαθαίνουν εύκολα «*την επιτόπιον γλώσσαν*». Αν και προσέρχονται στο σχολείο αργά, κατά τα τέλη Οκτωβρίου, και αποσύρονται από αυτό αρκετά νωρίς, κατά τα τέλη Απριλίου, και παρά τα όποια προσκόμματα των γονέων τους και τις πολλές απουσίες, ιδιαίτερα μάλιστα κατά «*τον τοκετόν των ποιμνίων*», εντούτοις η ευφυΐα και η επιμέλειά τους βοηθούν στην αναπλήρωση των ελλείψεων και στην πρόοδό τους.

Προς απόδειξη της επίδοσής τους στα γράμματα ο Πλαταριδής αναφέρει τον αριθμό των Ελληνοβλάχων και των Κουπατσιάρηδων μαθητών που φοιτούν στα σχολεία της Βέροιας³¹. Από τους 47 συνολικά μαθητές που φοιτούν στο Γυμνάσιο της πόλης οι 10 είναι Ελληνοβλάχοι και Κουπατσιάρηδες και από τους 300 μαθητές της Αστικής Σχολής οι 147, ενώ από τις 212 μαθήτριες του Παρθεναγωγείου και του Νηπιαγωγείου μόνον οι 10. Έτσι, ο συνολικός τους αριθμός ανέρχεται στους 172 ή στους 187, αν προστεθούν και οι 14-15 μαθητές που φοιτούν στο «*Βλαχικό ή Ρουμουνικό*» σχολείο με δαπάνες του Μακεδορουμανικού Κομιτάτου Βουκουρεστίου³².

³¹ Ο Θ. Πασχίδης, στα 1859, καταφέρεται εναντίον όσων υποστηρίζουν την προέλευση των Ελληνοβλάχων από τη Δακία, υποστηρίζει ότι είναι αυτόχθονες Μακεδόνες και Ηπειροθεσσαλοί και επιδοκιμάζει την καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων από αυτούς. Θ. Πασχίδης, *Οι Πελασγοί εν τω Ελληνισμώ συν παραρτήματι περί Βλάχων και Βουλγάρων*, Εν Πόλει της Παλλάδος αωοθ' (1859), 24-26.

³² Η Εταιρεία Μακεδο-Ρουμανικού Πολιτισμού (Societatea de Cultura Macedo-Română) ιδρύθηκε στις 23 Σεπτεμβρίου 1879 στο Βουκουρέστι από τους Μητροπολίτη Primat Calinic Miclescu, Επίσκοπο του Κάτω Δουνάβεως, πρίγκιπες Dimitrie και Ion Ghica, Iosef, I. Câmpineanu, V. A. Ureche, Al. Orăscu, N. Ionescu, V. Alexandri, Gheorghe Chițu, C.

Κατά τον Πλαταρίδη, οι τρεις λόγοι για τους οποίους οι Ελληνοβλάχοι ή Κουπατσιάρηδες μαθητές μειονεκτούν αριθμητικά είναι:

α. ότι αποσύρονται από το σχολείο νωρίς (πριν το 15^ο έτος) και επομένως διαγράφονται από το μητρώο των μαθητών, που συνήθως φοιτούν μέχρι την ηλικία των 16 ετών,

β. ότι προσέρχονται στο σχολείο σε ηλικία περίπου 8 ετών και όχι σε ηλικία 5 ετών, όπως οι υπόλοιποι μαθητές, και

γ. ότι οι γονείς τους προτιμούν να τους στέλνουν σε εργασίες μισθωτές παρά στο σχολείο, όπου θα αποκτήσουν έστω και τις στοιχειώδεις γνώσεις.

Η δεξιοτήτα των Βλάχων και των Κουπατσιάρηδων στο εμπόριο, στη βιομηχανία, στη γεωργία και σε κάθε άλλου είδους επαγγελματική ενασχόληση είναι έκδηλη στην πόλη της Βέροιας, όπου ο ντόπιος πληθυσμός μένει στάσιμος και αδρανής, ενώ οι πρώτοι παρουσιάζουν πρόοδο σε κάθε τομέα, ώστε δίκαια να τους αποδίδεται η όποια «ζωτική κυκλοφορία» της πόλης³³. Η

Porumbaru, στρατηγό Cristian Tell, Ion C. Brătianu, C. A. Rosetti, Dimitrie Brătianu, V. Popa, M. Ghermani, R. Hagiale Pișca, Al. Lupașcu, P. Verusi, A. Bitolean, G. Cionca, D. Caprian, Dr. Kalinderu, D. Sturdza, Titu Maiorescu, C. F. Robescu, I. Caragiani, G. Misail, Vasile Dan, Cezar Boliac, Dim. Bolintineanu, Zisu Sideri, Gh. Cotadi, Iordache Goga και D. Cozacovici. I. Arginteanu, *Istoria Românilor Macedoneni din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre*, București 1904, 288-289. G. Orman, "Din trecutul Craiovei. Cartierul clisurean", *Arhivele Olteniei* 7 (1928), nr. 37, 224. P. T. Topa, "Infințarea Societății de Cultură Macedo-Română", *Revista Macedo-Română*, an. II, nr. 1 (1930) 33-35. V. St. Diamandi, *Oameni și aspecte din Istoria Aromânilor*, București 1940, 277-279. M. D. Peyfuss, *Chestiunea Aromânească. Evoluția ei de la origini până la Pacea de la București (1913) și poziția Austro-Ungariei*, Editura Enciclopedică, București 1994, 54. Ελευθερία Νικολαΐδου, *Η ρουμανική προπαγάνδα στο Βιλαέτι Ιωαννίνων και στα βλαχόφωνα χωριά της Πίνδου*, τ. Α' (μέσα 19^{ου} αι.-1900), Ιωάννινα 1995, 69-71. Anca Tanașoca, N.-Ș. Tanașoca, *Unitate Romanică și diversitate Balcanică*, Editura Fundației PRO, București 2004, 34-36.

³³ Πρβλ. την περιγραφή του Σκαρλάτου Βυζαντίου: «Οι Ζιντζάροι ή Κουτσόβλαχοι είναι βραχύτεροι των Βλάχων το ανάστημα, πλην ευρωστότεροι και η μορφή αυτών νοήμων, εγκρατέστατοι, συνειθισμένοι εις τον κόπον, οικονόμοι, απέριττοι και φιλόξενοι. [...] Αι γυναίκες των

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ «ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΩΝ» (1885)
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ

πολυτεκνία είναι σύνηθες φαινόμενο όλων των οικογενειών σε αντίθεση με αυτές των ντόπιων, που δεν έχουν περισσότερα από 3-4 παιδιά. Η στειρώση είναι σπάνια στις οικογένειές τους, παρόλο που διατρέφονται λιτά και υπολείπονται των ντόπιων ως προς τη σωματική περιποίηση και καθαριότητα³⁴. Συγκρινόμενοι ωστόσο

Κουτσοβλάχων διακρίνονται δια την ευεξίαν αυτών και την εύχροιαν· δεν έχουσιν όμως το λεπτόν εκείνο και επίχαρι της Ελληνικής φυσιογνωμίας». Σ. Δ. Βυζάντιος, *Η Κωνσταντινούπολις ή περιγραφή τοπογραφική, αρχαιολογική και ιστορική της περιωνύμου ταύτης μεγαλοπόλεως και των εκατέρωθεν του κόλπου και του Βοσπόρου προαστείων αυτής απ' αυτών που των αρχαιοτάτων χρόνων άχρι και καθ' ημάς...*, τόμος 1, Αθήνησιν 1869, 342, 347.

³⁴ Η παρατήρηση αυτή του Πλαταρίδη είναι αβάσιμη, καθώς τα βλαχοχώρια φημίζονταν και φημίζονται για την καθαριότητά τους, η οποία είχε εντυπωσιάσει πολλούς ξένους περιηγητές που τα επισκέφθηκαν. Την καθαριότητα και την τάξη των σπιτιών των Καλαρυτών διαπιστώνει ο Άγγλος περιηγητής W. M. Leake στα 1805, ενώ ο Γάλλος Fr. Ch. H. Rouqueville κατά την επίσκεψή του στην ίδια πολίχνη δεν παραλείπει να αναφερθεί στο πνεύμα της τάξης και της νοικοκυροσύνης που επικρατεί σε όλες τις οικογένειες και τις βλάχικες κωμοπόλεις. Ο Edward Leare σε επίσκεψή του στο Ανήλιο Μετσόβου στα 1851, επισημαίνει την καθαριότητα και την τάξη της οικίας, στην οποία φιλοξενήθηκε. Ο Γάλλος πρόξενος του πασαλικίου του Μοναστηρίου σε υπόμνημά του, με ημερομηνία 15 Αυγούστου 1856, αναφέρει πως η Κλεισούρα είχε 7.000 κατοίκους που έτρεφαν άσπονδο μίσος κατά των κατακτητών και ότι, αν τυχόν φιλοξενούσαν κάποιον, αμέσως μετά έκαναν απολύμανση από το πάτωμα μέχρι το ντουλάπι. Κων. Α. Βακαλόπουλος, «Πολιτική, κοινωνική και οικονομική δομή του πασαλικίου Μοναστηρίου στα μέσα του 19^{ου} αιώνα», *Μακεδονικά* 21 (1981) 168-200. Γ. Έξαρχος, *Ξένοι περιηγητές για τους Βλάχους, 1. Γαλλόφωνοι (1550-1980)*, εκδ. Ερωδιός, Θεσσαλονίκη 2004, 53. Ο ίδιος, *Ξένοι περιηγητές για τους Βλάχους, 2. Αγγλόφωνοι (1160-2000)*, εκδ. Ερωδιός, Θεσσαλονίκη 2005, 63, 217-218. Δεν αποκλείεται ωστόσο, κάποιες ομάδες που διήγαν μόνιμο ποιμενικό βίο, όπως οι σκηνίτες Αρβανιτόβλαχοι, να παρουσιάζαν την παραπάνω εικόνα. Πρβλ. τη γενικευμένη άποψη ανώνυμου αρθογράφου με το ψευδώνυμο Φαίαξ στην εφημερίδα *Εστία* (αρ. φ. 270, 2 Δεκεμβρίου 1894, 1-2) για τους Βλάχους του Ορχομενού: «Εν τω ρείθρω της πλύνουν ρυπαρά ράκη

με άλλους που καυχώνται για το επίπεδο μόρφωσης και για τις ποικίλες ευεργεσίες τους, αναδεικνύονται πολύ ανώτεροί τους.

Τελείως διαφορετικός είναι, κατά τον Πλαταρίδη, ο βίος των Αρβανιτοβλάχων και των Σαρακατσάνων, με κύριο χαρακτηριστικό την έλλειψη ενεργητικότητας. Αρέσκονται να ζουν ως σκηνίτες σε όρη και σε κοιλάδες και ποτέ σε οικίες, καθώς απεχθάνονται το συγχρωτισμό με τους κατοίκους πόλεων. Αδιαφορούν πλήρως για την παιδεία, τα γράμματα και κάθε

γυναίκες αθιγάνων, και γυναίκες Κουτσοβλάχων, φυλαί αι οποίαι χωρίς να είνε το παράπαν συγγενείς έχουν πολλά κοινά χαρίσματα. Τα ρυπαρά παιδιά των κραυγάζοντα ως γαλαί, των οποίων πατούν την ευράν κυλίνονται επί του πηλού, ενώ αι μύαι πολιορκούν τα ασθενικά πρόσωπά των, τα πλήρη ερπητικών εξανθημάτων. Των διαδόχων των Χαρίτων τα τσαρούχια, ημίβρωτα, σεσηπότα, διάτρητα, ξηραίνονται εις τον ήλιον γλοιώδεις, και τα απόνερα, τα μαύρα τα λιπαρά, τα χυνόμενα εις το ρείθρον της Ακυδαλίας, ανέρχονται και καταχραίνουν αυτό, ως πρασινομέλανες κηλίδες ελαίου. Παρεκεί κοπανίζουν κάππας ρυπαράς, αφ' ων διαρέει δυσώδης πολτός. Και αι μυρσίναι και οι κάλαμοι οι λιγείς, τους οποίους λικνίζει η αύρα, καλύπτονται από ράκη δυσώδη, τα οποία υπολαμβάνουν καθαρά, διότι εμούσκευσαν τον ρύπων των. Δυσωσμία απροσδιόριστος σας πολιορκεί. Την αναδίδει η συνδρομή όλου αυτού του εν διαλύσει ρύπου, μετά της χλιαράς, της εμετικής οσμής της βραζομένης στάκτης. Καμμία των γυναικών τούτων με τους πόδας τους ξυλώδεις, τους φολιδωτούς εκ του ρύπου, με τας μορφάς τας ρυπαράς και ρυκνάς, επί των οποίων κρέμανται βόστρυχοι τους οποίους άνευ πλοκής συνδέει μόνος ο ρύπος, ως κατραμωμένα σχοινία, ω, πιστεύσατέ με, καμμία δεν ήτο δυνατόν να ονομάζεται Αγλαΐα, Ευφροσύνη, Θάλεια. Ουδεμία τούτων θα ηδύνατο να εμπνεύση τον Απέλλην προς την θεσπεσίαν των Χαρίτων γραφή, την εν τω Ωδείω. Ουδεμία να χρησιμεύση ως πρότυπον εις τη γλυφίδα του Βουπάλου, δια το σύμπλεγμα των Χαρίτων, το εν Περγάμω κοσμούν του Αττάλου τον θάλαμον, ουδεμία να εμπνεύση την τέχνη Σωκράτους του Σωφρονίσκου του κοσμήσαντος την είσοδον της Ακροπόλεως δια των αγαλμάτων των Χαρίτων. Ουδέ του Κανόβα το απαράμιλλον των Χαρίτων γυμνών σύμπλεγμα επί τι κοινόν προς τας Χάριτας, τας οποίας είχα την δυστυχίαν να ίδω». Ωστόσο, είναι σίγουρο ότι ο αρθρογράφος καταφεύγει σε υπερβολές, διότι ο βίος των δύο παραπάνω ομάδων βασιζόνταν σε τελείως διαφορετική υλική και ανθρωπολογική βάση. Ας μη ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε σε μια εποχή, κατά την οποία αναζητείται έντονα το ανύπαρκτο «αρχαίον κάλλος».

άλλου είδους γνώση και περιορίζονται στην εκμάθηση αριθμητικής για να μπορούν να μετρούν τα ζώα τους. Η αμάθειά τους αγγίζει σε ποσοστά το 100 % και αν κάποιος από αυτούς γνωρίζει λίγη ανάγνωση ή γραφή οφείλεται στην πολύχρονη συναλλαγή με αγοραστές των προϊόντων τους και με μισθωτές των υποζυγίων τους ή ακόμη και σε κάποια φυλάκισή τους. Σε περίπτωση που εξαναγκαστούν να ζήσουν σε κάποια πόλη ή κωμόπολη, αποφεύγουν να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο και τα ωθούν στο νομαδικό βίο. Τα μέλη των υποομάδων αυτών έρχονται σε επιγαμίες μόνο με άτομα της ίδιας φυλής τους.

Εκτός από τη γλώσσα, διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το φυσικό και ηθικό χαρακτήρα. Οι Αρβανιτόβλαχοι είναι πανούργοι, ύπουλοι, ψεύτες και πονηροί και μεταλλάσσουν το χαρακτήρα τους αναλόγως των περιστάσεων. Ως φυγόπονοι συνηθίζουν να επωφελούνται από τους κόπους των άλλων, με αποτέλεσμα να είναι φτωχοί και να επιδίδονται «εις τον πλάνητα ληστρικών βίον» παρά στον ήρεμο ποιμενικό. Διακρίνονται για τη δειλία τους, αλλά ταυτόχρονα είναι θρασεείς, ωμοί και εκδικητικοί, επιδεικνύοντας ωστόσο γενναιότητα μόνο ενώπιον των αδυνάτων και εκεί όπου δεν υπάρχει περίπτωση καταδίωξής τους. Δεν συνάπτουν φιλίες ή σχέσεις με καμία άλλη φυλή, αν και η ανάγκη συντηρήσεως τους ωθεί συχνά σε γνωριμίες με άτομα άλλων φυλών. Αποστρέφονται τη γεωργία και κύρια επαγγέλματά τους είναι η κτηνοτροφία και ο αγωγιατισμός (το κिरατζιλίκι), αλλά και σ' αυτά αποδεικνύονται ανεπιτήδευτοι και αδρανείς. Οι δραστήριες και εργατικές γυναίκες τους τούς απαλλάσσουν συχνά από την πείνα. Για τους λόγους αυτούς όλοι οι άλλοι Βλάχοι τους αποστρέφονται.

Οι Σαρακατσάνοι αντίθετα, αν και διατηρούν κατά τον Πλαταρίδη τη γλώσσα και πολλές από τις αρετές, «δι' ων το Ελληνικόν γένος εκλεΐσθη», είναι φυγόπονοι, αλλά ασκούν το ποιμενικό επάγγελμα με επιμονή και θαυμαστή επιμέλεια. Είναι νοήμονες και υποκρύπτουν «σπέρματα πολλής αξίας», τα οποία όμως δεν αναφύονται, δεν αναπτύσσονται και δεν καρποφορούν. Η υπολανθάνουσα ευφυΐα λόγω έλλειψης πνευματικής καλλιέργειάς τους παραμένει άγονη και άχρηστη. Εκ φύσεως είναι αγαθοί και αφελείς, φιλαλήθεις και ειλικρινείς, εύπιστοι και

φιλότιμοι, ομιλητικοί και προσηνεείς. Αποφεύγουν να καταχρώνται την ευπιστία των άλλων και συχνά πέφτουν οι ίδιοι θύματα κερδοσκοπών, με αποτέλεσμα να είναι επιφυλακτικοί στις σχέσεις τους και μόνο χάριν συμφέροντος να συνάπτουν φιλίες, τις οποίες τηρούν με θρησκευτική ευλάβεια και κάποιου είδους ευγνωμοσύνη³⁵. Τα χαρακτηριστικά της ραθυμίας, της αδράνειας και της νωθρότητας διακρίνουν και τις γυναίκες των Σαρακατσάνων, που πέραν των κτηνοτροφικών ασχολιών δεν μετέχουν σε καμιά άλλη εργασία.

Ο βίος και τα φυσικά χαρακτηριστικά των Σαρακατσάνων μπορούν κατά τον Πλαταρίδη να παραβληθούν με το βίο και τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων των ομηρικών χρόνων και έτσι δικαιώνονται οι υποστηρικτές της θεωρίας ότι οι Σαρακατσάνοι είναι απόγονοι Ακαρνάνων ή κάποιας άλλης αρχαιοελληνικής φυλής. Ωστόσο, η φυλή τους δεν διασώζει κάποια τέτοια παράδοση και μοναδικό τεκμήριο μπορεί να θεωρηθεί η προσπάθειά τους «όπως διατηρήσωσιν αμιγές το αίμα αυτών», πραγματοποιώντας επιγαμίες μόνο με άτομα της φυλής τους³⁶. Πρόσκομμα των επιγαμιών ακόμη και των κατά πνεύμα συγγενών είναι ο υφιστάμενος εκκλησιαστικός νόμος³⁷, τον οποίο υποσκελίζουν

³⁵ Ναταλία Π. Μελά, *Παύλος Μελάς. Βιογραφία από διηγήσεις, αναμνήσεις, γράμματα δικά του και άλλων*, ανατύπωση (β' έκδ.), Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννινα 1992, 336-339, όπου ο Π. Μελάς αναφέρεται στον ιδιοτελή χαρακτήρα των Σαρακατσάνων. Πρβλ. Έξαρχος, *Ελληνόβλαχοι*, ό.π., τ. Β', 125-127.

³⁶ Η άποψη αυτή του Πλαταρίδη αναπαράγει την προγενέστερη άποψη του Π. Θ. όπως δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Πανδώρα» στα 1869. Π.Θ(ωμάς), ό.π., *Πανδώρα* 20 (1869-1870) 12. Π. Αραβαντινός, *Μονογραφία περί Κοντσοβλάχων*, Εν Αθήναις 1905, 38-39. Οι απόψεις ωστόσο αυτές εκφράστηκαν μετέπειτα και σε κείμενα άλλων συγγραφέων, τα οποία παραθέτει ο Γ. Έξαρχος στον τόμο *Σαρακατσάνοι*, ό.π., 86, 115-116, 145-156, 291-294, 295-325, 326-337, 345-351.

³⁷ Η απαγόρευση των επιγαμιών κατά πνεύμα συγγενών, καθώς «μείζων η πνευματική συγγενεία εστι της κατά σάρκα συγγενείας», κατοχυρώθηκε με τον ΝΓ' κανόνα της Στ' εν Τρούλλω Οικουμενικής Συνόδου (691 μ.Χ.) και επεξηγήθηκε από τους κανονολόγους Θ.

βαπτίζοντας τα παιδιά τους με αναδόχους οιασδήποτε άλλης χριστιανικής φυλής.

Εκτός της ονομασίας Βλάχος και της παρεφθαρμένης διαλέκτου³⁸ που χρησιμοποιούν οι Ελληνοβλάχοι, οι Αρβανιτοβλάχοι και οι Βουλγαροβλάχοι, τίποτε άλλο δεν συνάδει, ώστε να θεωρηθούν απόγονοι των Ρωμαίων ή των Ρουμάνων, καθώς είναι ανύπαρκτες οι γραπτές³⁹ ή προφορικές παραδόσεις. Τα ήθη και τα

Βαλσαμώννα, Ι. Ζωναρά και Αλ. Αριστηνό, αλλά και από τους Γρηγόριο Βυζάντιο, Επίσκοπο Κίτρου Ιωάννη και Αρχιεπίσκοπο Βουλγαρίας Δημήτριο Χωματηνό και τέλος από τον νομικό Ματθαίο Βλάσταρη. Γ. Α. Ράλλης, Μ. Ποτλής, *Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων των τε αγίων και πανευφήμων Αποστόλων, και των ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, εκδοθέν, συν πλείσταις άλλαις την εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσας διατάξεσι, μετά των αρχαίων εξηγητών, και διαφόρων αναγνωσμάτων*, τ. 2^{ος}, Αθήνησιν 1852, 428-432 και τ. 5^{ος}, Αθήνησιν 1855, 164-176, 407, 421-427 και τ. 6^{ος}, Αθήνησιν 1859, 138-141.

³⁸ Η άποψη αυτή είχε εκφραστεί αρχικά από τον Κ. Μ. Κούμα στο έργο του *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας...*, τ. 12^{ος}, Εν Βιέννη της Αουστρίας 1832, 521, 530: «Οι δε κάτοικοι χωρίων και κοιλάδων ανέμιξαν τας εγχωρίους γλώσσας των με την Ρωμαϊκήν, και ούτω κατεσκεύασαν ανάμικτόν τι παραμόρφωμα διαλέκτου, σωζόμενον εισέτι εις πολλά μέρη της Μακεδονίας, Ηπείρου, Θετταλίας και Ελλάδος [...] Αλλ' η γλώσσα τούτων και πλησιάζει καθ' εκάστην μάλλον και μάλλον εις την Ελληνικήν εκ της προς τους Έλληνας επιμιξίας των. Δεν είναι Βλάχος, εάν εξαιρέσης γυναικάς τινάς, ος τις δεν ομιλεί την Γραικικήν γλώσσαν». Φυσικά, η άποψη αυτή του Κούμα είναι μια προσωπική αντίληψη, η οποία δεν τεκμηριώνεται επιστημονικά. εκείνη την εποχή η γλωσσολογία ως επιστήμη βρισκόταν ακόμα στα σπάργανα και οι λόγοι υπό την επήρεια του ρομαντισμού, που επηρέασε καιρία την ανάδειξη μιας εθνοκεντρικής ιστοριογραφίας. Πρβλ. Βυζάντιος, ό.π., 606. Κ. Δ. Κρυστάλλης, *Οι Βλάχοι της Πίνδου*, τόμ. Γ', Αθήναι 1952, 44-45.

³⁹ Ο Πλαταρίδης αγνοεί πιθανόν τις πρώτες εκδοτικές προσπάθειες εγγραμμάτισης της βλάχικης γλώσσας από τους Μοσχοπολίτες Θ. Α. Καβαλλιώτη (1710-1789) στα 1770, Κ. Ουκούτα (1770-1797) στα 1797, Δανιήλ Μοσχοπολίτη (18^{ος} - 19^{ος} αι.) στα 1802, Μιχ. Γ. Μπιοϊατζή (1780-1842) στα 1813, καθώς επίσης και τον Γ. Κ. Ρόζια (1786-1847) στα 1809. Ρ.

έθιμά τους, οι προλήψεις και οι δεισιδαιμονίες, η πίστη σε νηρηΐδες, δρυάδες, νύμφες, μοίρες και λοιπά πνεύματα, οι επιλόχειες και επιθανάτιες επωδές, η πίστη σε μάγισσες, ματιάσματα, εξωρκισμούς και σταυρώματα, τα ποικίλα μοιρολόγια που χρησιμοποιούν, τα ύδατα και τα βότανα που συλλέγονται νυκτερινές ώρες, τα νομίσματα που τοποθετούν στους νεκρούς και τα ποικίλα φυλακτά, παραπέμπουν όλα στην αρχαία Ελλάδα⁴⁰. Τα

Papahagi, *Sriitori Aromâni in secolul al XVIII (Cavalioti, Ucuta, Daniil)*, București 1909, 1-54. Th. Capidan, *Aromânii. Dialectal Aromân. Studiu Lingvistic*, București 1932, 49-84. Th. Capidan, *Limbă și Cultură*, București 1943, 387-397. Αχ. Γ. Λαζάρου, *Η Αρωμουνική και η μετά της Ελληνικής σχέσεις αυτής. Βλάχοι, ιστορική, φιλολογική μελέτη*, β' έκδ., Αθήνα 1986, 187-207. Αγγελική Κωνσταντακοπούλου, *Η ελληνική γλώσσα στα Βαλκάνια (1750-1850). Το τετράγλωσσο λεξικό του Δανιήλ Μοσχοπολίτη*, Ιωάννινα 1988, 32-63. M. D. Peyfuss, *Chestiunea Aromânească. Evoluția ei de la origini până la Pacea de la București (1913) și poziția Austro-Ungariei*, Editura Enciclopedică, București 1994, 23-30. Ν. Σιώκης, «Η βλάχικη γλώσσα και οι προσπάθειες διατήρησής της από τους Βλάχους απόδημους (τέλη 18ου-αρχές 19ου αιώνα)», *Ελιμειακά, έτος 21^ο, τεύχ. 48 και 49* (Ιούνιος και Δεκέμβριος 2002) 39-57 και 138-159. Th. Kahl, *Για την ταυτότητα των Βλάχων. Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας*, μτφρ. Στ. Μπουλασίκης, σειρά μελετών ΚΕΜΟ-2, εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, 61-100. N. Bardu, "The first Aromanian writers and their relationship with the Greek language", *Lucrările Simpozionului Internațional "Cartea. România. Europa"*, ediția a II-a – 20-24 septembrie 2009, Biblioteca Metropolitană București, Editura Biblioteca Bucureștilor, București 2010, 753-766. Maria Pariza, "The contributions of the Aromanian scholars to the elaboration and the printing of old Romanian books", *Lucrările Simpozionului Internațional "Cartea. România. Europa"*, ediția a II-a – 20-24 septembrie 2009, Biblioteca Metropolitană București, Editura Biblioteca Bucureștilor, București 2010, 847-860. Η ίδια, "V. A. Urechia – a Well Known Personality from the Cultural and National Point of View of Romanians from Balkan Peninsula", *Travaux de Symposium International "Le livre. La Roumanie. L'Europe"*, troisième édition – 20 à 24 Septembre 2010, tome IV, Bibliothèque Métropolitaine Bucarest, Éditeur Bibliothèque de Bucarest, Bucarest 2011, 266-274.

⁴⁰ Οι νεώτερες έρευνες στο χώρο της λαογραφίας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας αποδεικνύουν ότι μέρος των ηθών και των εθίμων του ελληνορωμαϊκού κόσμου διασώζεται στους Αρμάνους.

άσματα σε γάμους και χαρές είναι στην πλειονότητά τους ελληνικά ή μεταφρασμένα από τα ελληνικά, ενώ συνηθίζουν τα πολυφωνικά κυρίως κλέφτικα τραγούδια⁴¹. Τα ερωτικά και λοιπά νεώτερα άσματα οι μεν Σαρακατσάνοι τα τραγουδούν σύμφωνα με τους σκοπούς των ορεινών Ελλήνων οι δε άλλοι κατά το μέλος της αλβανικής διφωνίας⁴².

Ένα περίεργο έθιμο των Αρβανιτοβλάχων και των Σαρακατσάνων, που προκάλεσε το ενδιαφέρον του Πλαταρίδη, είναι η απαγόρευση στη νεόνυμφη να μιλήσει ή να απαντήσει σε οιαδήποτε ερώτηση του συζύγου της για ένα ολόκληρο έτος⁴³. Εκτός από τα παιδιά των Σαρακατσάνων, τα υπόλοιπα, ήδη από τη νεαρή τους ηλικία, εκτός από τη μητρική τους γλώσσα

⁴¹ Η άποψη αυτή έχει εκφραστεί αργότερα στο ανώνυμο άρθρο «Η ποίηση των Ελληνοβλάχων της Μακεδονίας» στο *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* του 1897 (σ. 105-106), στο βιβλίο του Κλεισουριώτη Θ. Σ. Κώτσιου, *Η αρχαία και σύγχρονος εθνολογική κατάσταση της Μακεδονίας εν σχέσει προς τε την τοπογραφίαν και την ιστορίαν αυτής*, Εν Αθήναις 1910, 92-103 και στο άρθρο του Γ. Ν. Οικονόμου, «Μελέτη περί των Κουτσοβλάχων της Πίνδου», *Αττική Ίρις, έτος ΙΓ', αρ. 1* (1910) 8-10, καθώς επίσης και από τους Κ. Κρυστάλλη και Λ. Ενυάλη. Λ. Ενυάλης, «Εθνική ποίηση των Βλαχομακεδόνων», *Ελληνισμός* 14 (1911) 186-187. Κρυστάλλης, *ό.π.*, 44-48.

⁴² Το πολυφωνικό τραγούδι αποτελεί κοινό πολιτισμικό στοιχείο του αλβανικού και ηπειρωτικού χώρου, χωρίς ωστόσο να έχει ερευνηθεί επαρκώς και λεπτομερώς από τους εθνομουσικολόγους. G. Marcu, *Folclor Muzical Aromân*, Editura Muzicală, București 1977, 26-45. Αθηνά Ν. Κατσανεβάκη, *Βλαχόφωνα και Ελληνόφωνα τραγούδια της περιοχής Βορείου Πίνδου. Ιστορική – Εθνομουσικολογική προσέγγιση: Ο Αρχαϊσμός τους και η σχέση τους με το ιστορικό υπόβαθρο*, τομ. Α', διδ. διατριβή, Θεσσαλονίκη 1998, 32-39. Έξαρχος, *Ελληνόβλαχοι, ό.π.*, τ. Α', 292-323.

⁴³ Ο Πλαταρίδης επιβεβαιώνεται αργότερα από τον Λ. Βασιλειάδη, ο οποίος παρουσιάζει τα ήθη και τα έθιμα των Βλάχων του Μετζιτιέ (Κεφαλόβρυσου Ιωαννίνων) και τα οποία είναι κοινά με αυτά των Σαρακατσάνων, γεγονός που τον οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι κάτοικοι του χωριού Μετζιτιέ είναι ομόφυλοι προς τους Σαρακατσάνους. Βασιλειάδης, *ό.π.*, 277-284. Κ. Δ. Κρυστάλλης, *ό.π.*, 18-19. Πρβλ. Έξαρχος, *Σαρακατσάνοι, ό.π.*, 71-76. Αλεξάκης, *Βλάχοι του Μετζιτιέ, ό.π.*, 204-206.

μαθαίνουν παράλληλα να μιλούν ελληνικά, αλβανικά, τουρκικά και βουλγαρικά.

Μετά τη σκιαγράφηση του βίου, της ανάπτυξης, των ηθών και των εθίμων «των υπό (το) γενικόν όνομα καλουμένων Βλάχων», ο Πλαταρίδης προβαίνει στη μελέτη των φρονημάτων τους και του περιβάλλοντος ρουμανικού ζητήματος.

Παρότι οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται «Ρουμούνοι» και οι άλλοι τους ονομάζουν Βλάχους, το φρόνημά τους είναι ελληνικό και το πρεσβεύουν με πεποίθηση περισσότερο από άλλους. Το καταδεικνύουν κυρίως αυτοί που διαμένουν σε πόλεις και κωμοπόλεις με την αδιάλειπτη τάση τους προς την ελληνική γλώσσα και παιδεία και με την αφοσίωσή τους στον Ελληνισμό. Πλείστοι εξ αυτών, κάτοχοι υψηλών γνώσεων και ικανοτήτων, έχουν αναδειχθεί σε αξιόλογους καθηγητές, δασκάλους, ιατρούς, νομικούς κ.λπ. στον επιστημονικό κόσμο⁴⁴. Κι αν κάποιοι προσχώρησαν στο «μιάσμα του Παρρουμανισμού» θα πρέπει να αποδοθεί στα ατομικά πάθη, στις οικονομικές ενισχύσεις του Μακεδορουμανικού Κομιτάτου και στον εγωισμό που αποκτούν από τις πρωταγωνιστικές θέσεις που αναλαμβάνουν. Μίσθαρνα όμως όργανα αναδεικνύονται μόνο από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, αλλά χωρίς να αποδίδουν σπουδαίους καρπούς.

Σύμφωνα με τον Πλαταρίδη, το φρόνημα των ορεσίβιων «Βλαχοποιμένων», τους οποίους μάταια επιχείρησαν να απο-

⁴⁴ Στα περίφημα ελληνικά σχολεία των βλάχικων οικισμών και συγκεκριμένα του Μετσόβου, αναφέρεται ήδη από το 1810 ο Νεόφυτος Δούκας στο έργο του «Λόγος περί καταστάσεως Σχολείου», όπου μεταξύ άλλων επαινεί τους σοφούς και τους επιστήμονες που αναδείχθηκαν από αυτά και έσπειραν τα σπέρματα της ελληνικής παιδείας σε πολλά άλλα μέρη. Θεωρεί μάλιστα ότι οι Βλάχοι «φαίνονται πανταχού προθυμότεροι εις τας προς το κρείττον μεταβολάς, πανταχού βελτιούμενοι, και κατ' αναλογίαν του αριθμού και πλείονες τω όντι πεπαιδευμένοι» και «οι Γραικοί ούτοι οι τοσούτον εις τούτο καυχώμενοι δεν έχουσι δίκαιον τόσον εις την καταγωγήν του Ελληνικού δικαιώματος, όσοι δεν είναι κεκοσμημένοι με την Ελληνικήν παιδείαν και αρετήν, αλλ' είναι Ελλήνων ανάξιοι, Πέρσαι μάλλον και Φοίνικες, χρυσοῦφεις και αργυροπλόκοι θύλακες». Ν. Δούκας, Μαξίμου Τυρίου λόγοι τεσσαράκοντα και εις, Εν Βιέννη της Αουστρίας 1810, ζ'-η', λδ'-λε'.

πλανήσουν τα όργανα της ρουμανικής προπαγάνδας, όπως επίσης και των ελληνόγλωσσων Κουπατσιάρηδων και Σαρακατσάνων, είναι ελληνικό. Αν και παρέσυραν αρκετούς νέους στη Δακία, όπου τους εκπαίδευσαν για να τους χρησιμοποιήσουν ως εντολοδόχους της προπαγάνδας, αν και χορήγησαν αφειδώς υπέρογκα χρηματικά ποσά για τη σύσταση και τη διατήρηση σχολείων και για την ενίσχυση υποτρόφων, εντούτοις απέτυχαν παταγωδώς και ως χαρακτηριστικό παράδειγμα φέρει το ρουμανικό σχολείο που την εποχή εκείνη λειτουργούσε στη Βέροια⁴⁵.

Ο Δημήτριος Πλαταρίδης κλείνει τη μελέτη του επιχειρώντας να εντοπίσει τα αίτια που προκάλεσαν «το ασθενές μεν, αλλ' υφιστάμενον, παρά τοις ορεισιβίοις μίασμα του Παρρουμανισμού». Η ώθηση λοιπόν των Βλάχων στους κόλπους της ρουμανικής προπαγάνδας αποδίδεται κατ' αυτόν:

α. στην απρεπή, πλημμελή και σκανδαλώδη συμπεριφορά του ντόπιου μη βλαχόφωνου πληθυσμού, ο οποίος τους ειρωνευόταν «δί' αηδών χαριεντισμών, κακοήχων λέξεων και φράσεων, κακοήθων προσφωνήσεων, και πλείστων άλλων, ήκιστα αρμοζόντων τη ευσημοσύνη και σεμνοπρεπεία επιθέτων»⁴⁶,

⁴⁵ Το σχολείο αυτό είχε ιδρυθεί στις 5 Οκτωβρίου 1870 από τον Δημήτριο Μπαντραλέξη, πρώην μαθητή του σεμιναρίου της Σχολής των Αγίων Αποστόλων Βουκουρεστίου, με οικονομική ενίσχυση 6.000 παλαιών λεί από το Δημαρχείο Ιασίου για τα πρώτα 5 έτη λειτουργίας του. Ar. Mărgărit, *Comunele Române din Dacia Aureliană, cu inceperile de la frontierele Greciei pe șira muntelui Pindu, Convorbiri Literare* 8 (1874-1875), nr. 5, 197-208. Th. T. Burada, *Cercetari despre Școalele Românesci din Turcia, București* 1890, 46-48. M.-V. Cordescu, *Istoricul Școalelor Române din Turcia, Sofia și Turtucaia din Bulgaria și al Seminarilor de limba română din Lipsca, Viena și Berlin, București* 1906, 167-170.

⁴⁶ Το ιδεολόγημα αυτό αναπαράγεται σήμερα ευρέως από τα Μ.Μ.Ε., τόσο από «επώνυμους» αρθρογράφους όσο και από ποικιλώνυμες τηλεοπτικές σειρές (σίριαλ) ή περιοδικά lifestyle, που διαδίδουν με υβριστικό τρόπο και περιεχόμενο λεκτισμούς όπως π.χ. βλαχάρα, βλαχαδερό, βλαχοπαρόκ, βλαχοντίσκο, βλαχοδήμαρχος κ.λπ., αποδεικνύοντας προφανώς το απύθμενο της ανοητένουσας αντίληψής

β. στην προβληματική και ελλιπή φοίτηση των τέκνων τους στα σχολεία,

γ. στη σκληρή και απάνθρωπη συμπεριφορά των κοινοτικών εφόρων,

δ. στο ελλιπές σύστημα «της κατ' ιδίαν» διδασκαλίας και στην ανύπαρκτη «μετά του Αστικού σχολείου κατ' επιφάνειαν ενότητα»,

ε. στην ακαταλληλότητα των χώρων διδασκαλίας ιδιαίτερα κατά την θερινή περίοδο, στη διάρκεια της οποίας παρατηρούνταν προσέλευση άνω των 200 μαθητών στα ορεινά υπαίθρια σχολεία,

στ. στην έλλειψη των κατάλληλων εποπτικών μέσων και βιβλίων και

ζ. στην ανεπαρκή λειτουργία των σχολείων με έναν μόνο δάσκαλο.

Διαπιστώνει λοιπόν ότι όλα αυτά αγανακτούν τους Βλάχους και προκαλούν τον ευερέθιστο χαρακτήρα τους και παρότι η ανάγκη συντήρησης τους πιέζει να υπομένουν κάθε ύβρη και ειρωνεία, εντούτοις ορισμένες φορές αντιδρούν «πληρώνοντες με όμοια νομίσματα τους χαρακτηρισμούς των ημετέρων».

Κλείνοντας, δεν θα θεωρούσα καθόλου άστοχο το να ισχυριστώ κι εγώ μαζί με τον συγγραφέα ότι οι Βλάχοι θεωρούν πως «είναι αδύνατον να συγχρωτισθώσι με τους Δάκες και ασπασθώσι τελείως τας εκείνων αρχάς, ως επίσης γινώσκουσιν και αναγνωρίζουσι, και μετά πεποιθήσεως φρονούσιν ότι εισίν αναπόσπαστα μέλη της Ελληνικής οικογενείας, και ότι ο βίος αυτών συνδέεται μετ' εκείνης δια αδιαρρήκτων δεσμών».

* * *

τους και την άγνοια που έχουν για «τα νόθα παιδιά των θεών του Ολύμπου» (Αλ. Ζάννας). Έξαρχος, *Ελληνόβλαχοι*, ό.π., τ. Β', 126.

Μελέτη περί Βλάχων

Πολύς, πολλάκις, εγένετο και γίνεται λόγος, θόρυβος και πάταγος, περί φυλής τινός κατοικούσης εν Μακεδονία και αλλαχού της Ευρωπαϊκής Τουρκίας και Ελλάδος· πολλοί δε προσεπάθησαν, και εισέτι προσπαθούσι ν' αποδείξωσιν αυτήν ως εντελώς ξένην, και μηδεμίαν έχουσαν σχέσιν και συγγένειαν προς την Ελληνικήν φυλήν, πλείσται δε ενέργεια, ραδιουργία και χρηματικά θυσία καταβάλλονται υπό εντελώς ξένων και μεμακρυσμένων, και δι' αργυρονήτων οργάνων, υπό μορφήν κληρικών ή λαϊκών, διδασκάλων ή πολιτικών, περιτρεχόντων τα υπό εκείνης οικουμένα μέρη προς υποστήριξιν της αρχής των ταύτης, υπόσχονται χρυσούν αιώνα, δωρούσι, κολακεύουσιν, ενίοτε δε και απειλούσι. Την φυλήν ταύτην, οι μεν κάτοικοι καλούσι Βλάχους, αυτοί δε εαυτούς καλούσι Ρουμούνους, αλλ' εκτός του ονόματος και της παρεφθαρμένης γλώσσης αυτών, ουδεμίαν άλλην σχετικήν ομοιότητα έχουσι προς τους αρχαίους Ρωμαίους, και πολύ ολιγότερον προς τους υψηλοφρονούντας και οικειοποιουμένους αυτούς Ρουμούνους της Δακίας. Και αυτοί δε καθ' εαυτούς καταγελώσι τα όνειρα και τας θυσίας των ενεργούντων, μετ' απαθείας μεν αποδεχόμενοι τα δωρούμενα, μη μεταβάλλοντες όμως ουδέ κεραϊάν του αρχικού αυτών φρονήματος. Προς απόδειξιν τούτων, ανάγκη να σκιαγραφηθώσιν αι διαιρέσεις και υποδιαιρέσεις της φυλής ταύτης, η ανάπτυξις, η προαγωγή, ο φυσικός χαρακτήρ, και εν γένει ο καθόλου βίος αυτών.

Οι καταχραστικώς καλούμενοι Βλάχοι ή Ρουμούνοι, δύνανται αρχικώς να διαιρεθώσιν εις δύο κατηγορίας, ήτοι εις Πολίτας, οικούντας εις πόλεσι, κώμαις και χωρίοις, και εις Νομάδας ή Σκηνίτας, βιούντας εν σκηναίς, και μετακινουμένους από χώρας εις χώραν.

Οι πολίται βλάχοι καίτοι ζώσι συγκεντρωμένοι, και απαρτίζουσι μονίμους κοινωνίας, κτώμενοι και καλλιεργούντες γαίας, εξασκούντες τέχνας και εμπορίαν, διαφέρουσιν όμως απ' αλλήλων σχετικώς προς το γεωγραφικόν μέρισμα εν ω οικούσι, που εκ τούτου δύνανται να υποδιαιρεθώσιν, οι πολίται βλάχοι εις δύο κατηγορίας, Ελληνοβλάχους και Βουλγαροβλάχους.

Περί μεν των πρώτων, ήτοι των πολιτών Ελληνοβλάχων περιττή τυγχάνει πάσα περιγραφήν, γνωστών τοις πάσι γενομένων διά τους καταβαλλομένους αγώνας των υπέρ του πολιτισμού, αρκεί να ρίψη τις μικρόν βλέμμα εις τας υπ' αυτών οικουμένας κοινότητας, και έκπληκτος θέλει κατανοήσῃ τον ζήλον αυτών προς διάθεσιν των φώτων, και την προς τα καλά αφοσίωσίν του. Πανταχού τα εκπαιδευτήρια αυτών ακμάζουσι, και τα Ελληνικά γράμματα δύνανται να σεμνύνωνται ότι έχουσι πιστούς και θερμούς θεράποντας, και ενώ αφ' ενός καλλιεργούσι τον νουν και μορφώνουσι την καρδίαν αυτών, η ευφυΐα, η νοημοσύνη, η

δραστηριότης, εξορμούσιν αυτούς εις βιομηχανικάς και εμπορικάς επιχειρήσεις, παρεχούσας αφθόνως τα μέσα προς συντήρησιν αυτών και των οικογενειών των, ο δε άκρατος πατριωτισμός των, παρορμά αυτούς έτι και εις σχηματισμόν πόρων υπερτέρων των αναγκών αυτών. Γνωστότατοι εισίν οι υπέρ του Ελληνισμού θυσιάσαντες και θυσιάζοντες αφειδώς. Μετά πεποιθήσεως λοιπόν δύναται ν' αποφανθή τις, ότι ούτοι λίαν ενωρίς κατενόησαν τον προορισμόν των, και μετά δραστηρίου επιμονής θηρεύουσι τον πολιτισμόν.

Όλως το εναντίον συμβαίνει εις τους Βουλγαροβλάχους, και η από των Ελληνοβλάχων απόστασις αυτών είνε άπειρος. Αμάθεια, δεισιδαιμονία, υποουλότης, κρυψίνοια, πονηρία, εισί τα κυριώτερα συστατικά του γένους τούτου, καίτοι αγρόται όντες, αποστρέφονται τον κόπον και την εργασίαν' απαθείς και αμέριμνοι προς παν καλόν, μόνην σκέψιν καλλιεργούσι, και υπό μόνης αυτής εκβαυκαλίζονται, τίνι τρόπω να επωφεληθώσιν εκ των κόπων άλλων, τοσούτο δε μόνον κοπιώσι και εργάζονται, όσον αρκεί προς συντήρησίν των, πολλάκις δε προς αποφυγήν των κόπων της ίδιας αυτών εργασίας, και του ιδίου συμφέροντος, αποδημεί αλλαχού, και μισθούνται επί ευτελή αμοιβή, αν δε τινες νοημονέστεροι και πρακτικώτεροι, αποπειραθώσι να εξαγάγωσιν αυτόν της αφυούς ταύτης νάρκης, καταγελώσι τον παροτρύνοντα, υποδεικνύοντες αυτώ ότι, δεν θέλουσι να εννοήσωσι, εις τούτους δύναται να εφαρμοσθή κάλλιστα το αρχαίον λόγιον, ει χωλώ παροικήσης υποσκάζειν μαθήση, και επειδή το διαμέρισμα ενώ ούτοι οικούσι κείται εν μέσω του αφυεστέρου και νωθροτέρου είδους του Βουλγαρικού λαού, ήτοι εν Μογλενοίς, έπεται ότι αφομοιώθησαν μετά των γειτόνων των, και επί τοσούτον, ώστε ου μόνον υποσκάζουσι, αλλά και τελείως χωλαίνουσι, κτησάμενοι άπαντα τα περικοσμούντα εκείνους ελαττώματα. Της γενεάς ταύτης απόγονοι και μηδέν υπ' αυτών διαφέροντες εισί και οι από διακοσίων περίπου ετών εξομώσαντες Βουλγαρότουρκοι ή Νιτιαλίδες.

Η κατά την διάλεκτον διαφοράν αυτών προς τους Ελληνοβλάχους είνε η αναπλήρωσις ελλειπουσών, εκ του γλωσσαρίου των λέξεων και φράσεων, των μεν Ελληνοβλάχων αναπληρούντων αυτάς δια της Ελληνικής γλώσσης, των δε Βουλγαροβλάχων δια της Βουλγαρικής.

Των Νομάδων ή Σκηνιτών η υποδιαίρεσις παρέχει μικράν τινα δυσκολίαν, καθότι άπαντες μεν ούτοι υπό γενικόν όνομα καλούνται Βλάχοι ή Βλαχοποιμένες, καίτοι η γλώσσα και η διάλεκτος αυτών είνε διάφορος. Εισί λοιπόν Βλάχοι, Ελληνόβλαχοι, Αλβανόβλαχοι ή Αρβανιτόβλαχοι, Κοπατσιάριδες και Σαρκατσιάνοι. Και οι μεν πρώτοι, ήτοι οι Ελληνόβλαχοι και Αλβανόβλαχοι, λαλούσι την παρεφθαρμένην βλαχικήν γλώσσαν, οι δε Κοπατσιάριδες και Σαρκατσιάνοι καθαράν Ελληνικήν. Η μεταξύ αυτών λοιπόν ενυπάρχουσα, αξία προσοχής, διαφορά είνε η εξής. Οι μεν Ελληνόβλαχοι και Κοπατσιάριδες

συγκοινωνούσι, συγκατοικούσι και επιγαμίας προς αλλήλους ποιούνται, άνευ διακρίσεως του γλωσσικού ιδιώματος, οι δε Αλβανόβλαχοι και Σαρκατσιάνοι ούτε προς αλλήλους, ούτε μετ' άλλων συναυλίζονται, και ούτε εκτός της ιδίας αυτών φυλής επιγαμίας ποιούνται.

Η ενδυμασία, των μεν ανδρών, εκτός μικρών διαφορών κατά το σχήμα και το χρώμα είνε σχεδόν ομοία, των δε πάντι διάφορος, μόνοι οι Ελληνόβλαχοι και Κοπατσιάριδες ομοιομόρφως ενδύονται.

Οι χαρακτηήρες των διαφόρων τούτων φυλών εισί σχεδόν όμοιοι. Εκτός της προς το φλυαρείν τάσεως και της φιλέριδος διαθέσεώς των, οι μεν άνδρες φαίνονται ως εκ φύσεως στερούμενοι ενεργείας και δραστηριότητος, αρεσκόμενοι να ηρεμώσι, συνδιαλέγωντας και άδουσιν, ως επί το πλείστον εξηπλωμένοι κατά μεν το θέρος υπό σκιάν, κατά δε τον χειμώνα εις τον ήλιον, κρατούντες μαχαίριον και τεμάχιον ξύλου, υπέρ παιδιάς χάριν, πελεκώσι ή και γλύφουσι κοχλιάρια, καπνοσύριγγας και άλλα καλλιτεχνήματα, αι δε γυναίκες, εκτός των οικογενειακών, και των, υπό των ανδρών αυτών εγκαταλιπομένην αυταίς υπηρεσίαν, ουδέποτε, ως και κατ' αυτήν ακόμη την ώραν της τροφής, παύονται εργαζόμεναι, οδοιπορούσαι δε, φέρουσιν επί των νώτων το τε θηλάζον τέκνον των, και φορτίων ως έγγιστα 30-35 οκάδων βάρους, πλέκουσαι συνάμα μάλλινα περιπόδια λευκά ή ποικίλα, άτινα μεταφέρουσιν εις αγοράν τινα προς πώλησιν, με την αξίαν των οποίων αγοράζουσι ότι έχουσιν απόλυτον ανάγκην. Με τοιούτον λοιπόν φορτίον, και με διαρκώς εργαζόμενας χείρας, ανέρχονται και κατέρχονται τας αποτομοτέρας και βραχυτέρας οδούς, δια των ορέων, ενώ οι άνδρες, έφιπποι και με ανηρημένους πόδας, προχωρούσι βραδέως, οδηγούντες τα κτήνη, ότε μεν υπνώττοντες, άδοντες, συρίζοντες, ότε δε υβρίζοντες ή απειλούντες.

Τοιαύτην είνε η σχετική προς αλλήλους ομοιότης των διαφόρων τούτων Νομάδων, μεταβώμεν ήδη εις την απ' αλλήλων διαφοράν αυτών.

Ότε Ελληνόβλαχος και Κοπατσιάρης, εν όσω μεν βιοί τον εν τοις όρεσι ποιμενικόν ή κτηνοτροφικόν βίον, είνε ως ανωτέρω περιεγράφη, δηλ. απαθής, φίλερης, οκνηρός, και οργίλος, μόλις όμως κατοικήση εν πόλει ή κώμη, αμέσως μεταβάλλει χαρακτηήρα, μετασχηματιζόμενος εις ζωηρόν, προσηνή, ομιλητικόν, αρέσκεται να αφομοιούται τοις κατοίκοις, καθίσταται κοινωνικότερος και δραστηριώτερον επιδίδεται εις τον ενεργόν βίον, και τα μεν τέκνα του αποστέλλει εις τα δημόσια εκπαιδευτήρια, επισκέπτεται αυτά συνεχέστερον, ως οι λοιποί κάτοικοι αξιών παρά των διδασκόντων πάντα τα προς μόρφωσιν των τέκνων του απαιτούμενα μέσα, καιίτοι υπόσχεται ότι θέλει δειχθή εφάμιλλος των αυτοχθόνων και των προσδοκιών των διδασκάλων, και ότι τα τέκνα του ουδέποτε θέλουσι καθυστερήσει, μένει όμως ασυνεπής των υποσχέσεών του, κωλύει, κρατεί και αποσύρει, ακαίρως, αυτό των μαθημάτων του.

Χάριν ασθενούς αρνίου ή εριφίου, κρατεί επί εβδομάδας το τέκνον του προς περίθαλψιν του ζώου. Χάριν πλυσίματος, ζυμώματος ή και άλλης τοιαύτης αφορμής, καθυστερεί ο μαθητής επί 2-3 ημέρας. Χάριν γάμου συγγενούς, φίλου ή γείτονος, ολόκληρον μήνα. Πλέον του μηνός απουσιάζει ο μαθητής, εν κερώ του τοκετού των ποιμνίων του. Χάριν τέλος μικράς τινας ωφελείας, ήτοι ενός τράγου ή κριού μεθ' ενός ζεύγους πεδύλων και της συνήθους τροφής, αποσύρει τον υιόν του εκ του σχολείου, και μισθώνει αυτόν ως υπηρέτην ή ποιμένα εις τον προσφέροντα, προφασιζόμενος πάντοτε την επάρατον πενίαν.

Τα τέκνα των Ελληνοβλάχων και Κοπατσιάριδων ούτε ευφυΐας, ούτε επιμελείας στερούνται. Εν μικρώ χρόνω, ο παις ή παιδίσκη, συναναστρεφόμενος τους κατοίκους, εκμανθάνει καλώς την επιτόπιον γλώσσαν. Καίτοι βραδέως, ήτοι περί τα τέλη Οκτωβρίου, εισέρχεται εις το σχολείον, καίτοι πολλές ελλείψεις και προσκόμματα απαντά εκ μέρους των γονέων του, περί την μέσιν της φοιτήσεώς του, καίτοι λίαν ενωρίς αποσύρεται των μαθημάτων του ίνα μεταβή εις τα όρη, ήτοι κατά τα τέλη Απριλίου, καίτοι πλείστας απουσίας και μάλιστα μηνών και αι κατά τον τοκετόν των ποιμνίων συμβαίνουσαι, καθιστώσι δυσχερή αν ουχί αδύνατον την πρόοδον του μαθητού, η ευφυΐα και επιμελεία αναπληρούσιν, εις τινας, τας τοιαύτας ελλείψεις, με όλην δε την ελαττωματικήν των εις τα σχολεία φοίτησιν, η ηλικία των εν ταις ανωτέραις τάξεσιν εμμενόντων μαθητών, δεν είνε ανωτέρα της των ημετέρων.

Και κατ' αυτόν δε τον αριθμόν των μαθητιόντων, δεν φαίνονται κατά πολύ μειονεκτούνες οι Ελληνοβλαχόπαιδες, σχετικώς προς το μέρος ένθα εγκαθίστανται προς απόδειξιν τούτων έστωσαν τα σχολεία Βεροίας.

Οι εν τω γυμνασίω της πόλεως ταύτης φοιτώντες μαθηταί ανέρχονται εις 47, τούτων Ελληνόβλαχοι και Κοπατσιάριδες εισί 10.

Οι εν τω Αστικώ σχολείω φοιτώντες μαθηταί ανέρχονται εις 300, τούτων Ελληνόβλαχοι και Κοπατσιάριδες εισίν 147.

Εάν παρά τούτοις προστεθώσι και οι εν τω Βλαχικώ ή Ρουμουνικώ λεγομένω σχολείω 14-15 μαθηταί διδασκόμενοι την ρουμουνικήν γλώσσαν, δαπάνη του εν Ρουμουνία Μακεδονορρουμουνικού κομητάτου, ο ολικός αυτών αριθμός ανέρχεται εις 172, ήτοι μειονεκτούντος των ημετέρων μόνον κατά 3-4 μαθητάς άρρενας.

Των εν τω Παρθηναγωγείω και Νηπιαγωγείω φοιτώντων κορασιών, ο αριθμός είνε ελάχιστος, διότι ο μεν ολικός των μαθητριών αριθμός ανέρχεται εις 212, Ελληνοβλάχων και Κοπατσιάριδων κοράσια αριθμούνται μόνον 10.

Δεν ισαριθμούσιν ή πλεονεκτούσιν οι Ελληνόβλαχοι και Κοπατσιάριδες μαθηταί, δια τους εξής τρεις αρχικούς λόγους, πρώτον διότι ενωρίς μεν αποσύρονται των σχολείων, και επομένως διαγράφονται

του καταλόγου, δεύτερον, διότι σπανίως προσέρχεται, τοιούτος, εις το σχολεῖον μικρότερος του 8^{ου} ἔτους, ἢ παύει μεγαλύτερος του 15^{ου} και τρίτον διότι πλείστοι γονεῖς, προτιμῶσι να μισθῶσι τα τέκνα των προς απολαυὴν κερματίων, αδιαφοροῦντες περὶ τῆς δια των γραμμάτων μορφώσεως αὐτῶν. Δια ταῦτα παρατηρεῖται εν τη κοινωνία ταύτῃ, ως και αλλαχού, πληθὺς Ἑλληνοβλαχοπαίδων περιτρεχόντων τας αγοράς, παιζόντων εν ταις πλατεῖαις, ἢ υπηρετούντων εν οικίαις και καταστήμασιν· ενώ τα ἡμέτερα τέκνα εισέρχονται εις τα σχολεῖα κατά το 5^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας των, και αποφοιτοῦσιν ουχὶ κατωτέρω του 16^{ου}, παρ' ἡμῖν, και ο πενέστερος εκ των κατοίκων, θέλει διατηρήσει εις το σχολεῖον το τέκνον του, τουλάχιστον μέχρι ου αποπερατώσει τας στοιχειώδεις γνώσεις τῆς κατωτέρας παιδείας.

Ο Ἑλληνοβλαχος και Κοπατσιάρης, αποκατασταθεὶς ἀπαξ εν τινι πόλει ἢ κώμῃ, καίτοι παύων, ἢ μη, ων ορεισίβιος, προσπαθεῖ ν' αφομοιωθῆ με την εν η βιοί κοινωνίαν. Ως πρῶτον αὐτοῦ μέλημα εἶνε η αλλαγή τῆς ζωγραφικῆς αὐτοῦ ενδυμασίας δι' επιτοπίου ἢ και Ευρωπαϊκῆς, αποδύμενος εκείνην, αισθάνεται εαυτῶ ωσεὶ ἀπαλλαγέντα του βάρους του αγροίκου και ορεινοῦ, και ενδυθέντα το του πεπολιτισμένου. Τότε δη ακράτητος εφορμά, ουχὶ μόνον εις τας τολμηροτέρας επιχειρήσεις του εμπορίου και τῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ και εις αὐτὴν εκ την γεωργίαν, την οποίαν ἀπαντες οι κοινῶς καλούμενοι βλάχοι, ως δια προγονικῆς τινός παραδόσεως αποστρέφονται, αγοράζει ἢ ενοικιάζει κτήματα, δηλ. αγρούς, ἀμπελώνας, αγρονομίας, οἴκους και εργαστήρια, και ωσεὶ μανιωδῶς επιπίπτει εις την διαχείρισιν και επιμέλειαν εκείνων, μάρτυς τῆς δραστηρίου αὐτῶν ενεργητικότητος εἶναι αὐτὴ η πόλις Βέροια.

Ο εν αὐτῇ πληθυσμὸς των αυτοχθόνων ἔμεινε και μένει στάσιμος, και ουδόλως, ἀπὸ πολλοῦ φαίνεται αυξάνων. Τα ἄλλοτε ακμάζοντα βιομηχανικά και εμπορικά ἔργα, ελάχιστα μείναντα, εν ολίγοις και εν καχεκτικῇ καταστάσει, μόνον εὔρηνται. Τουναντίον τα ἴδια ταῦτα ἔργα ὑπὸ των Ἑλληνοβλάχων και Κοπατσιάριδων ενεργούμενα και επιδιωκόμενα, φαίνονται θαυμασίως ευδοκιμούντα, ὥστε την εν τη πόλει ταύτῃ φαινομένην, κατά το μάλλον ἢ ἥττον, ζωτικὴν κυκλοφορίαν, αποδοτέον ως κινουμένην δια τῆς χειρὸς εκείνων. Και αὐτὸς δε ο πληθυσμὸς αὐτῶν φαίνεται ἡμέραν παρ' ἡμέραν αυξάνων. Η παρατήρησις ὅτι, σπανίως ἀπαντὰ οικογένειαν εντοπίαν ἔχουσαν 3-4 τέκνα, πλείστας δε ουδέν τοιούτον εχούσας, παρ' αὐτοῖς εἶνε συνήθης η πολυτεκνία, και σπάνιον φαινόμενον η στειρώσις, καίτοι ασυγκρίτως εισὶν υποδεέστεροι κατά την δίαιταν, περιποίησιν, καθαριότητα και ἄλλων δεομένων τη ευζωΐα μέσων.

Τοιούτον λοιπόν βιούντες βίον οι Ἑλληνοβλαχοι και οι Κοπατσιάριδες, και συνεπέια των πολλῶν σχέσεων μετ' ἀνθρώπων

τυχόντων ανωτέρας ανατροφής, ουχί μόνον κτώνται διαφόρους γνώσεις, αλλά και γενναία αισθήματα, υπερτερούντες πολλάκις και τους επί τοιούτοις καυχομένους.

Όλως διάφορος είνε ο βίος των Αλβανοβλάχων και Σαρκατσιάνων, περί ων ελάχιστα μόνον δύνανται να λεχθώσιν, ως στερουμένων ιδιαζούσης ενεργητικότητας. Ούτοι αρέσκονται να οικώσι διαρκώς εν σκηναίς και ουδέποτε εν οικίαις, εν τοις όρεσι και τοις κοιλάσι, ουδέποτε εν πόλει ή κώμη, τον μετά πολιτών συγχρωτισμόν απεχθάνονται, περί παιδείας, γραμμάτων, και άλλων ωφελίμων γνώσεων, εντελώς αδιαφορούσι, μόνας δε γνώσεις κτώνται, το αριθμείν τα κτήνη των, ως εκ τούτου λοιπόν πάντες εισίν αμαθέστατοι, αν δε τις τούτων επίσταται ολίγην ανάγνωσιν ή γραφήν, και τοιούτος τυγχάνει εΐς μεταξύ εκατόν, αποδοτέον εις την απόλυτον ανάγκην, προελθούσαν εκ της πολυχρονίου συναλλαγής των, μετά αγοραστών των προϊόντων και μισθωτών των υποζυγίων των, πολλάκις δε και εκ της καθείρξεως. Και εν πόλει ή κώμη τυχόν να οικώσιν, ένεκα φόβου ληστείας ή και άλλων εκτάκτων περιστάσεων, αφήνουσι τα τέκνα των να ζώσι μάλλον ελευθέρως τον νομαδικόν βίον, ή ν' αποστείλωσι ταύτα εις τα σχολεία. Συν τούτοις παρατηρητέον ότι, ουδέποτε, εκτός της ιδίας του φυλής έκαστος, έρχονται εις επιγαμίας μετ' άλλης.

Εκτός της γλώσσης, περί ης εγένετο ανωτέρω λόγος, ο Αλβανόβλαχος και Σαρκατζιάνος διαφέρουσιν κατά πολύ απ' αλλήλων ως προς τον φυσικόν και ηθικόν χαρακτήρα.

Ο Αλβανόβλαχος, φύσει πανούργος, ύπουλος και δόλιος, κέκτηται μεγάλην επιτηδειότητα να παριστά αυτόν κατά βούλησιν, ότε μεν ως αφυά ή βλάκα, ότε δε ως ευφυά ή πανούργον, αναισχύντως ψευδόμενος, και ασυνεπώς των υποσχέσεων και συναλλαγών του μένων, στερείται της πίστεως των μετ' αυτού συναναστρεφομένων. Και αυτού επίσης, ως το των Βουλγαροβλάχων, μέλημα είνε το εκ των αλλοτρίων κόπων ωφελείσθαι, φυγόπονος ων, και ένεκα τούτου πένης, προτιμά την διά μέσων κινδυνοδών μάλλον, ή την δια της εργασίας ωφέλειαν, και δια τούτο βλέπομεν αυτόν ειχειρούντα ληστεύσεις και κλοπάς, αρεσκόμενος μάλλον εις τον πλάνητα ληστρικόν βίον, ή εις τον ήρεμον ποιμενικόν. Είνε δειλός, αλλά θρασύς, ωμός και εκδικητικός, γενναϊότητα δείκνυσιν κατά αδυνάτου, και εν τόπω ένθα νομίζει αυτόν ασφαλή πάσης καταδιώξεως, ουδεμία φιλία ή σχέσις συνδέει αυτό μετ' άλλης φυλής, και μόνη ανάγκη της συντηρήσεως πείθει αυτόν να σχηματίση γνωρίμας. Και εν αυτώ τω κυρίω επαγγέλματι αυτού του ποιμένος ή αγωγιάτου, καταδείκνυται ανεπιτήδειος και αδρανής, και ως εκ τούτου τα πάντα βαίνουσιν αυτό κακώς, πλείω δε παντός άλλου αποστρέφεται την γεωργίαν. Μόνη η δραστηριότης και το φίλεργον των γυναικών, απαλλάττωσιν αυτού τον

λιμόν. Τοιούτους όντας, και αι έτεροι καλούμεναι Βλαχικαί φυλαί, αποστρέφονται αυτούς.

Όλως αντίθετος είνε ο χαρακτήρ των καλουμένων Σαρκατσιάνων. Καίτοι ορεσίβιος, μεμονωμένος, και σχεδόν μακράν πάσης εκπολιτιζομένης χώρας, βιεί, ο Σαρκατσιάνος, συν τη γλώσση διετήρησε, και ιερώς διατηρεί, πλείστας των αρετών εκείνων, δι' ων το Ελληνικόν γένος εκλεΐσθη, αν και ούτος ως και οι λοιποί είνε φυγόπονος, το ποιμενικό όμως αυτού επάγγελμα ενασκει μετ' επιμονής και θαυμασίας επιμελείας, και διά τούτο πάντα τα κατ' αυτόν βαινουσι καλώς. Είνε νοήμων, ο δε ωραίος φυσικός αυτού σχηματισμός, υποδείκνυσιν ότι, υποκρύπτονται εν αυτώ σπέρματα πολλής αξίας, άπερ όμως μόνον δια της καλλιέργειας του πνεύματος δύνανται ν' αναφυώσιν, αναπτυχθώσι και καρποφορήσωσι, αλλά δυστυχώς η διανοητική καλλιέργεια, ως και εις τον Αλβανόβλαχον, είνε εντελώς παρημελημένη, και τα γράμματα θεωρούνται περιττά, ούτω η υπολανθάνουσα ευφυΐα μένει άγονος και άχρηστος. Αγαθός και αφελής εκ φύσεως, φιλαλήθης και ειλικρινής, και προ πάντων γενναίος το φρόνημα, αποφεύγει να καταχρασθή την ευπιστίαν του άλλου· εύπιστος δε και φιλότιμος ων, αδυνατεί να κατενοήση το μοχθηρόν και κερδοσκοπικόν των άλλων, και ένεκα τούτων γίνεται πολλάκις θύμα της ευπιστίας και φιλοτιμίας αυτού. Ομιλητικός, προσηνής και περιποιητικός, αλλά λίαν επιφυλακτικός εις τας προς άλλους σχέσεις αυτού, και μόνον οπόταν τα ίδια αυτού συμφέροντα τον προσκαλούσι, αναγκάζεται να πλησιάση και σχετισθή, συσχετισθείς δε ή συμφιλιωθείς μετά τινος, διατηρεί την εκείνη φιλίαν μετά θρησκευτικής ευλαβείας, και οιονεί μετ' ευγνωμοσύνης. Ράθυμος, αδρανής και βραδυκίνητος, εις ουδέν άλλο, εκτός των ποιμνίων του ενασκεΐται. Και αυταί αι γυναίκες αυτών, μετέχουσι των ελλείψεων των ανδρών, εκτός των περί των απολύτως αναγκών, και των περί την κτηνοτροφίαν ασχολιών, εις ουδεμίαν άλλην εργασίαν, ων αι των λοιπών φυλών γυναίκες ασχολούνται. Ο βίος λοιπόν και ο φυσικός χαρακτήρ του Σαρακατσιάνου, αναμμνήσκει τον βίον και χαρακτήραν των ομηρικών χρόνων, και φαίνονται δικαιούμενοι οι πρεσβεύσαντες ότι οι Σαρακατσιάνοι είνε απόγονοι Ακαρνάνων, ή και άλλης τινος αρχαίας Ελληνικής φυλής, και παράδοσις μεν τοιαύτη παρ' αυτοίς δεν απαντά, μόνον δε μαρτύριον της πιθανότητος ταύτης είνε η μεγίστη προσοχή και επιφύλαξις όπως διατηρήσωσιν αμιγές το αίμα αυτών, και δια τούτο, ως ανωτέρω είπον αποφεύγουσι τας μετ' άλλης φυλής επιγαμίας. Επειδή δε ο Εκκλησιαστικός ημίν νόμος, ρητώς απαγορεύει την προς αλλήλους επιγαμίαν των κατά πνεύμα συγγενών, προς αποφυγήν τοιούτου σκανδάλου δυναμένου να προσκύψη εκ τοιούτου δεσμού, εθέσπισαν προς αλλήλους, όπως τα τέκνα των βαπτίζονται υπό αναδόχων άλλης

χριστιανικής φυλής· και δια τούτο, γεννομένου του βρέφους, φέρουσιν αυτό εις πόλιν ή εις χωρίον ένθα υπάρχει ναός και ιερεύς, και εκεί ζητώντες ευρίσκουσιν ανάδοχον, όστις βαπτίζει αυτό.

Εκτός του, κακώς, αποδοθέντος και αποδιδόμενου γενικού ονόματος Βλάχος, και της παρεφθαρμένης διαλέκτου των Ελληνοβλάχων, Αλβανοβλάχων και Βουλγαροβλάχων, ουδέν άλλο ξενικόν φαινόμενον παρέχει τω παρατηρητή, ενδόσιμον, ίνα υποθέση αυτούς ως απογόνους των Ρωμαίων ή των Ρουμούνων. Παραδόσεις μεν γραπταί ή προφορικά έλλείπουσι, ήθη δε και έθιμα, προλήψεις και δεισιδαιμονίαι απαντούσι πλείστα, έχοντα την αρχήν και γέννησίν των εκ της ελληνικής μυθολογίας και ιστορίας. Νηρηίδες, Δρυάδες, Νύμφαι, Μοίραι και πλείστα άλλα αγροτικά ή ορεινά πνεύματα επιρεάζοντα τον βίον των ανθρώπων· μαγείαι και μάγισσαι και εχθρών· επωδαί κατά τοκετόν ή θάνατον, εισματίσματα, εξωρκίσματα, σταυρώματα και άλλα επί νόσων και πληγών· μύθοι· το εν τω θυλακίω των νεκρών, ή εν τω στόματι εκείνου τιθέμενον νόμισμα· τα επ' αυτώ ποικίλα μοιρολόγια· ύδατα, και διάφορα χόρτα κατά τας νύκτας συλλεγόμενα, και παντοία φυλακτήρια, και πανάκια κατά πάσης ψυχικής ή πνευματικής νόσου, πρεσβεύονται και ενεργούνται ως παρ' ημίν, και φέρουσι τύπον της αρχαίας Ελληνικής εποχής. Τα εν γάμοις και ευθυμίαις αδόμενα άσματα, εκτός των, υπό αυτοσχεδίων ποιητών, ως παρά πάσι τοις λαοίς, γενομένων εν στιγμή έρωτος ή παρεκτροπής νεανίου ή νεάνιδος, εισί κατά μέγα μέρος, ελληνικά ή και μεταφρασθέντα εκ της ελληνικής, αρέσκονται δε ως επί το πλείστον εις τα ελληνικά δημοτικά άσματα, και μάάλιστα τα λεγόμενα κλέφτικα, άτινα άδουσι μετ' ενθουσιασμού, και διά δευτέρου και συγκινητικού μέλους· σώζονται δε παρ' αυτοίς τοιαύτα, άπερ βαθμηδόν παρ' ημίν εκλείπουσι. Τα ερωτικά και άλλα νεώτερα άσματα, οι μεν Σαρκατσιάνοι άδουσι, χρώμενοι του σκοπού των ορεινών Ελλήνων, οι δε άλλοι κατά το μέλος της διφωνίας των Αλβανών. Η υποδεξίωσις, ο χαιρετισμός, ο των χειρών ασπασμός, αι ευχαί και πάμπολλα άλλα τοιαύτα έθιμα, εισίν όμοια ως και παρ' ημίν.

Περίεργόν τι έθιμον απαντά παρά τοις Αλβανοβλάχοις και Σαρκατσιάνοις, ήτοι η απαγόρευσις τη νεονύμφω, να λαλήση ή απαντήση εις ερώτησιν, τω νυμφίω αυτής επί ολόκληρον σχεδόν έτος.

Οι παίδες, εκ νεαράς των έτι ηλικίας, εκτός της μητρικής των γλώσσης, εκμανθάνουσι και την Ελληνικήν, Αλβανικήν, Τουρκικήν και Βουλγαρικήν, μόνοι οι Σαρκατσιάνοι υστερούσι κατά τούτο, ως αποφεύγοντες τας προς άλλους σχέσεις.

Τοιαύτη μεν είνε εν συνόψει η σκιαγραφία του βίου, της αναπτύξεως, των ηθών και των εθίμων των, υπό γενικόν όνομα, καλουμένων Βλάχων, προβώμεν δε ήδη εν ολίγοις και εις εξέλεξιν της

αρχής του περί ιθαγενείας φρονήματος αυτών, και του πολυθρυλλήτου Ρουμουνικού ζητήματος.

Καίτοι, αυτοί μεν εαυτούς καλούσι Ρουμούνους, οι δε άλλοι λαοί, Βλάχους, το παρ' αυτοίς ενυπάρχον αρχικότερον και γενικώτερον φρόνημα είνε ότι, εισίν Έλληνες, και τούτο πρεσβεύουσιν μετά τοιαύτης πεποιθήσεως, μεθ' όσης πολλάί κοινωνίαι καυχόμεναι επί αμιγούς ελληνικής καταγωγής, στερούνται. Εκ των εν πόλεσι και κωμών οικούντων, αρκούντως κατεδείχθη και καταδείκνυται το τοιούτον, δια τε της προς την Ελληνικήν γλώσσαν και παιδείαν, τάσεως, ως και δια της υπέρ του Ελληνισμού αφοσιώσεως αυτών· ο δε επιστημονικός κόσμος, αριθμεί πλείστους, καθηγητές, διδασκάλους, ιατρούς, νομικούς κ.λ. κατόχους υψηλών γνώσεων και εξιδιασμένης ικανότητας. Αν δε εις τινας των κατοίκων εισέλθη το μίασμα του Παρρουμουνισμού, αποδοτέον τούτο εις ατομικά πάθη, εις αφειδώς προερχόμενας υπό Ρουμουνικών κομητάτων δωρεάς, και εις εγωϊσμόν της ενεργείας ως πρωταγωνιστούντος εν τινι σκοπώ. Οι τοιούτοι όμως μίσθαρνοι απαντώσιν εις τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, οίτινες ακροάζονται μεν τας διδασκαλίας, οδηγίας και παροτρύνεις των Ρουμουνικών οργάνων, υπόσχονται δραστήριον ενέργειαν, και πλήρη επιτυχίαν, σπανίως όμως, και μετ' αδρανείας επιλαμβάνονται σπουδαίας ενεργείας.

Τα αυτά περίπου φρονήματα υπάρχουν και παρά τοις Βλαχοποιμέσι. Τα όργανα του Παρρουμουνισμού, πολλούς κατέβαλλον και καταβάλλουσι πόνους, προς αποπλάνησιν των ορεσιβίων τούτων, και αυτών έτι των Ελληνογλώσσων Κοπατσιάριδων και Σαρκατσιάνων· αρκετούς μεν νέους παρέσυραν εις Δακίαν, ένθα εξεπαίδευσαν αυτούς όπως χρησιμεύσωσιν ως όργανα· πολλά δε χρηματικής θυσίας εποιήσαντο προς σύστασιν και διατήρησιν σχολείων, υποτρόφων και άλλων διαφόρων, προς επιτυχίαν, μέσωσιν· δυστυχώς όμως δι' αυτούς απέτυχον· διότι ούτε τας εισηγήσεις, ούτε τας υποσχέσεις, ούτε τας προσφοράς εκείνων (εκτός ευαρίθμων τινών) απεδέξαντο· και αυτά δε τα τόσοσιν πολυδαπάνως διατηρηθέντα και διατηρούμενα σχολεία των εν τε τοις όρεσι και ταις κοινότησι ένθα διαχειμάζουσιν, ευδοκίμησαν, ως αποδεικνύεται εκ του έτι και νυν υφισταμένου μεν, κακώς δε και ασήμως λειτουργούντος εν Βεροία σχολείου των.

Το ασθενές μεν, αλλ' υφιστάμενον, παρά τοις ορεσιβίοις μίασμα του Παρρουμουνισμού, αποδοτέον κατά μέγα μέρος και εις τινά πλημελή, πολλάκις δε και σκανδαλώδη συμπεριφοράν των αυτοχθόνων, ως να μην αρκεί η υπ' αυτών των ιδίων ελατωματικώς γενομένη διάταξις του χρόνου και των μέσωσιν της εις τα σχολεία φοιτήσεως των τέκνων των, αι των κοινοτήτων εφορία επιδεικνυται αυτοίς μάλλον σκληρώς, ουχί δε και ως οφείλει, αβροφρόνως· και εν πρώτοις δεν εφίσταται ουδόλως

προσοχής, περί τε την διδασκαλίαν, την βελτίωσιν των κακώς εχόντων, και την σχετικήν αναπλήρωσιν των ελλείψεων· και αυτό έτι το σύστημα της κατ' ιδίαν διδασκαλίας τάξεών τινων, μ' όλην την μετά του Αστικού σχολείου κατ' επιφάνειαν ενότητα, φέρει ελαττωματικόν και ατελέστατον χαρακτήρα. Οι αυτοί λόγοι υπάρχουν και εις την κατά το θέρος παρακολούθησιν του διδασκάλου εν τω όρει, ένθα πολλαχόθεν συνέρχεται πληθύς μαθητών, πλείονες των 200· το ακατάλληλον προς διδασκαλίαν μέρος, η έλλειψις των δεομένων μέσων, και το ανεπαρκές του μόνου διδασκάλου, καθίστησιν αδύνατον την προαγωγήν και ανάπτυξιν των μαθητευόντων.

Η των κατοίκων, πάλιν, προς αυτούς συμπεριφορά, καταδεικνυται πλημελεστάτη. Άπασαι αι τάξεις των κοινωνιών εκείνων, καίτοι καθ' εκάστην μετ' αυτών συναλλαττόμεναι, λαμβάνοντες πολλάκις και την ανάγκην των, κατειρωνεύονται αυτούς δι' αηδών χαριεντισμών, κακοήχων λέξεων και φράσεων, κακοήθων προσφωνήσεων, και πλείστων άλλων, ήκιστα αρμοζόντων τη ευσημοσύνη και σεμνοπρεπεία επιθέτων, και χωρίς να καλύπτωσι τον κατ' αυτών φανατισμόν, δια της απρεπούς συμπεριφοράς των αποκαλύπτωσι τας ολεθρίας ιδέας του προς ξενηλασίαν πόθου των. Η τοιαύτη συμπεριφορά, λίαν εξερεθίζει τον ευερέθιστον χαρακτήρα των, αλλ' η προς συντήρησιν ανάγκη πιέζει αυτούς να υπομένωσι τας ύβρεις και ειρωνείας, αν και πολλάκις δεν μένουσι κατώτεροι, πληρώνοντες με όμοια νομίσματα τους χαρακτηρισμούς των ημετέρων.

Τοιούτοι εισίν οι λόγοι οι προκαλέσαντες και προκαλούντες την καθ' ημών αγανάκτησιν των ορεσιβίων τούτων, και επομένως την γέννεσιν και την προς τους ομογλώσσους αυτών διάδοσιν του σκανδαλώδους Ρουμουνικού ζητήματος. Κάλλιον παντός άλλου γινώσκουσιν ούτοι, ότι είνε αδύνατον να συγχρωτισθώσι με τους Δάκες και ασπασθώσι τελείως τας εκείνων αρχάς, ως επίσης γινώσκουσιν και αναγνωρίζουσι, και μετά πεποιθήσεως φρονούσιν ότι εισίν αναπόσπαστα μέλη της Ελληνικής οικογενείας, και ότι ο βίος αυτών συνδέεται μετ' εκείνης δια αδιαρήκτων δεσμών. Τα ίχνη των αρχών τούτων επόμενοι, οι νοήμονες και αυτών και των ημετέρων, ενεργούσι μετά πολλού ζήλου όπως ληφθώσι συντόνως τα κατάλληλα μέτρα προς αποσόβησιν πάντων των σκανδαλωδών αιτίων, των προκαλουσών το Ρουμουνικόν ζήτημα.

Εν Βεροία τη 27 Φεβρουαρίου 1885

Δ. Πλαταρίδης

μύθους και λόγους, σφαιρικούς με όργανα κομμάτια των
καρμυλοποιών και κρημνισμένων.

Τοιούτοι είναι οι γόγγυλοι οι σφαιρικοί και σφαιρικοί
των και άλλων σφαιρικών και σφαιρικών των και ε-
νοητών των γύμων και των από των σφαιρικών αυτών
σφαιρών των σφαιρικών σφαιρικών σφαιρών. Κόσμος
αυτός είναι γύμωνων αυτών, εφ' ου αλλήλων να σφαι-
ροποιήσονται με των άλλων, και σφαιρικών αυτών εφ' ου
να σφαιρικών, εφ' ου αλλήλων και σφαιρικών, και με-
τα σφαιρικών σφαιρών εφ' ου αλλήλων μετὰ των
εξωτερικών σφαιρών, και εφ' ου αλλήλων σφαιρών
και σφαιρών εφ' ου αλλήλων σφαιρών. Ταύτην ην σφαι-
ρικών σφαιρών, οι σφαιρών και αλλήλων και ην σφαι-
ρών, σφαιρών μετὰ σφαιρών των σφαιρών αλλήλων τα
κατάλληλα μετὰ σφαιρών αλλήλων και σφαιρών
γύμων αλλήλων, και σφαιρών των σφαιρών σφαιρών.
In Ρεποία, η' 27 Σεπτεμβρίου 1885

N. Siokis

21

27. 11. 6 Μαθημ 1885

εἰς Πρωσία
τῆς 3 Μαθημ 1885

Κύριε Κ. Τυπὸν,
εἰς Βιόννητον

Χαίρει μοι ἐπιπέσειν ὁ ἀγαθὸς Ζεῦ
πρὸς Μαθημ ἰατρῆς ἐν' αὐτῷ 13 παραπέλει
ἐξ ἀποστολῆς ἐπιπέσειν ὄχι, καὶ οὐκ
ἐπιπέσειν ἐν αἰτίᾳ ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν αὐτοῦ
ὁ ἀγαθὸς ἐν ὅλῳ αὐτῷ ἐπιπέσειν.

Δι' αὐτῶν ἔργων πῶς ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν καὶ ἐπιπέσειν, καὶ ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν, ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν.

Ἀγαθὸν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν
ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν